

Ks. Bogdan Biela

Uniwersytet Śląski w Katowicach

ORCID: 0000-0001-9105-7536

**TEOLOGIA PASTORALNA
W WYŻSZYM ŚLĄSKIM SEMINARIUM DUCHOWNYM
ORAZ NA WYDZIALE TEOLOGICZNYM
UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO W KATOWICACH**

*PASTORAL THEOLOGY AT THE HIGHER SILESIAN SEMINARY
AND AT THE FACULTY OF THEOLOGY
OF THE UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE*

ABSTRACT:

Pastoral theology is the doctrine that develops, in light of Divine Revelation and the analysis of the current situation of the Church, the principles and pastoral directives guiding the Church in fulfilling her redemptive mission in the current situation. In this context, the significance of pastoral theology as a theology of the living Church, both in academic study and practical application, cannot be overstated. This article outlines the stages of its practice at the Higher Silesian Seminary in Cracow and Katowice, and at the Faculty of Theology of the University of Silesia, considering the evolution of pastoral theology in Poland since the revival of the Second Polish Republic. The research work and teaching activities in these institutions highlight the role of pastoral theology in the scientific formation of the Church's self-awareness, which enhances various forms of pastoral ministry.

Teologia pastoralna jest nauką wypracowującą w świetle Objawienia Bożego i analizy teraźniejszej sytuacji Kościoła zasady i dyrektywy pastoralne, według których Kościół w aktualnej sytuacji realizuje misję pośrednictwa zbawczego. W tym świetle znaczenie teologii pastoralnej jako teologii żywego Kościoła zarówno w studium, jak i w zastosowaniu praktycznym jest nie do przecenienia. Artykuł prezentuje – w kontekście rozwoju teologii pastoralnej w Polsce od chwili odrodzenia się II Rzeczypospolitej – etapy jej uprawiania w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Krakowie i Katowicach oraz na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego. Praca badawcza i działalność dydaktyczna, realizowana w tych instytucjach, ujawniają rolę teologii pastoralnej w naukowym kształtowaniu samoświadomości aktualnie działającego Kościoła, co niewątpliwie jest wykorzystywane w różnorodnych formach posługi duszpasterskiej.

Słowa kluczowe: teologia pastoralna, Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne, Wydział Teologiczny UŚ, działalność zbawcza Kościoła

Keywords: pastoral theology, Silesian Seminary, Faculty of Theology of the University of Silesia, redemptive activity of the Church

Współcześnie teologia pastoralna rozumiana jest jako naukowa refleksja „o codziennym wzrastaniu Kościoła, w mocy Ducha Świętego, w kontekście historii”¹. Jest więc nauką wypracowującą w świetle Objawienia Bożego i analizy teraźniejszej sytuacji Kościoła zasady i dyrektywy pastoralne, według których Kościół w aktualnej sytuacji realizuje misję pośrednictwa zbawczego². O specyfice teologii pastoralnej decyduje jej praktyczny i zarazem normatywny charakter. Ważne dla niej jest pytanie, czy Kościół, aktualizujący swoją działalność w określonych warunkach miejsca i czasu, urzeczywistnia w swej strukturze, celach, formach i metodach działania, osiągniętych rezultatach i życiu członków zbawczą misję, do której został powołany. Odpowiedź na to pytanie powinna z jednej strony zawierać odniesienie do Objawienia Bożego i nauk teologicznych, a z drugiej do konkretnej sytuacji. W tym kontekście znaczenie teologii pastoralnej jako teologii żywego Kościoła zarówno w studium, jak i w zastosowaniu praktycznym jest bezcenne. W celu dostrzeżenia jej roli w kontekście założonego tematu najpierw zostanie przedstawiony rozwój teologii pastoralnej w Polsce od chwili odrodzenia się II Rzeczypospolitej, a następnie będą zaprezentowane etapy jej uprawiania w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Krakowie i Katowicach. Ostatnia część artykułu przybliży teologię pastoralną realizowaną na Wydziale Teologicznym UŚ w Katowicach.

1. TEOLOGIA PASTORALNA W POLSCE PO I WOJNIE ŚWIATOWEJ

Stan teologii w Polsce był uwarunkowany z jednej strony jej rozwojem na Zachodzie, a z drugiej naturalnym efektem rodzimej refleksji teologicznej. W porównaniu z krajami Europy Zachodniej nauki teologiczne w Polsce rozwijały się później i wolniej. Chrześcijaństwo przyjęte w X stuleciu przez dwór królewski potrzebowało jeszcze sporo czasu, aby się zakorzenić i włączyć naród polski w orbitę wpływów kultury zachodniej. Opóźnienie cywilizacyjno-kulturowe Polski potęgowały częste wojny i kataklizmy nawiedzające nasz kraj, począwszy od średniowiecza. Chociaż w pierwszych wiekach państwa polskiego nie posiadaliśmy znaczących ośrodków teologicznych, to jednak zainteresowanie nauką, szczególnie teologią rozwijaną zagranicą, było od zarania dziejów chrześcijańskiej Polski znaczne. Polacy zdobywali wykształcenie teologiczne przede wszystkim w ośrodkach naukowych na Zachodzie, zwłaszcza w Padwie, Bolonii, Paryżu i Pradze³. Wiedzę teologiczną niosły ze sobą osiedlające się zakony: cystersi i benedyktyni, a od XIII w. także dominikanie i franciszkanie. Jeśli chodzi o myśl pastoralną, to, podobnie jak w całym

¹ Por. Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Pastores dabo vobis* (1992) [dalej: PDV], 57.

² Por. R. Kamiński, *Teologia pastoralna*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, Lublin 2006, s. 839.

³ Por. M. Rechowicz, *Polska myśl teologiczna w średniowieczu*, w: *Księga tysiąclecia katolicyzmu w Polsce*, red. P. Kałwa, M. Rechowicz i in., t. 1, Lublin 1969, s. 219-253.

chrześcijaństwie, rozwijała się również w Polsce jeszcze przed usamodzielnieniem się teologii pastoralnej jako dyscypliny uniwersyteckiej w ramach szeroko pojętej teologii⁴. Znaczny wpływ na rozwój polskiej teologii pastoralnej wywarła reforma studiów teologicznych (1752–1777) w monarchii austro-węgierskiej⁵. Siłą rzeczy polskie podręczniki teologii pastoralnej nie odbiegały od panujących wówczas w Europie tendencji. Przyczyniały się one bardziej do doskonalenia praktyki duszpasterskiej niż do rozwoju teorii pastoralnej⁶.

W interesującym nas okresie, czyli po I wojnie światowej, kiedy to powstawała diecezja katowicka i seminarium w Krakowie, autorem, który wywarł znaczący wpływ na rozwój teologii pastoralnej w Polsce, był abp Antoni Julian Nowowiejski. Takimi pozycjami jak *Agenda pasterska*, *Pastorologia* czy *Ceremoniał parafialny* wniósł cenny wkład w naświetlenie wielu zagadnień teologiczno-pastoralnych, a nade wszystko w formację pastoralną duchowieństwa polskiego⁷. Dziełem obejmującym owoce przemyśleń i doświadczeń wielu pastoralistów i duszpasterzy odrodzonej Polski jest podręcznik *Nauka pasterzowania* wydany pod redakcją ks. Zygmunta Pilcha⁸. Przyjęto w nim tradycyjną koncepcję teologii pastoralnej: „jest [ona] nauką zasad, sposobów i środków pracy duchowieństwa nad zbawianiem dusz”⁹. Podręcznik zawiera naukę duszpasterzowania w świetle postanowień I Polskiego Synodu Plenarnego, nauczania papieży z okresu międzywojennego, zwłaszcza na temat Akcji Katolickiej oraz nabytych doświadczeń i konkretnych potrzeb społeczeństwa polskiego¹⁰. Sytuacja po II wojnie światowej wymagała coraz lepszego przygotowania duszpasterzy do realizacji zadań w nowych

⁴ Prekursorów rodzimej myśli pastoralnej można się doszukiwać wśród teologów związanych z Uniwersytetem Krakowskim erygowanym w 1397 r.: Andrzej z Kokorzyna (†1435) napisał podręcznik dla duchowieństwa *Speculum sacerdotum*, Mikołaj z Błonia (†1431) jest autorem dzieła o charakterze kanoniczno-pastoralnym *Tractatus sacerdotalis de sacramentis deque divinis officiis et eorum administrationibus*. Z późniejszych teologów można wyróżnić: Stanisława Hozjusza (†1579) i jego dzieło *Confesio fidei* (wydane w 1553); *List pasterski* B. Maciejowskiego zwany *Pastoralną* (1601), który, uwzględniając reformę trydencką, stał się najważniejszym podręcznikiem pastoralnym dla duchowieństwa w całej Rzeczypospolitej – por. A. Klawek, *Zarys dziejów teologii katolickiej w Polsce*, Kraków 1948, s. 7-14; S. Nasiorowski, *List pasterski kard. Bernarda Maciejowskiego*, Lublin 1992.

⁵ Jako pierwsza na ziemiach polskich Katedra Teologii Pastorskiej została utworzona na Wydziale Teologicznym w Krakowie w 1802 r. – por. S. Piech, *Katedra teologii pastoralnej w Uniwersytecie Jagiellońskim*, „Analecta Cracoviensa” 27 (1995), s. 551-563.

⁶ Do ważniejszych podręczników tego okresu, kształtujących przyszłych duszpasterzy, można zaliczyć następujące pozycje: J. Krukowski, *Teologia pasterska katolicka dla użytku seminariów duchownych i pasterzów dusz*, Lwów 1847; J.S. Pelczar, *Teologia pasterska katolicka*, t. 1–2, Przemyśl 1869; M. Biernacki, *Teologia pasterska według ostatnich decyzji Kongregacji Rzymskich i postanowień Papieskich*, Warszawa–Poznań 1911; K. Dębiński, *Podręcznik praktyczny teologii pasterskiej*, t. 1–2, Warszawa 1914; A. Jogan, *Podręcznik teologii pasterskiej*, Lwów 1917; P. Czapła, *Ogólne zasady duszpasterstwa*, Włocławek 1919 – por. A.L. Szafrąński, *Zarys dziejów teologii pastoralnej ogólnej (hodegetyki)*, w: *Dzieje teologii katolickiej w Polsce. Wiek XIX i XX*, red. M. Rechowicz, t. 3, cz. 2, Lublin 1977, s. 28-37.

⁷ *Ceremoniał parafialny*, Płock 1892; *Agenda pasterska*, Warszawa 1894; *Pastorologia*, Płock 1923.

⁸ T. 1, Kielce 1939; t. 2, Kielce 1947.

⁹ *Nauka pasterzowania*, t. 1, red. Z. Pilch, Kielce 1939, s. 4.

¹⁰ Por. A.L. Szafrąński, *Zarys dziejów teologii...*, s. 41.

uwarunkowaniach. Dotychczasowe wykłady z teologii pastoralnej, powierzane z reguły starszym, doświadczonym kapłanom (którzy starali się kandydatom do kapłaństwa dostarczyć praktycznych wskazań na temat sztuki pasterzowania), nie mogły sprostać temu wyzwaniu. Nieodzowne stało się zorganizowanie ośrodka kształcenia teologiczno-pastoralnego na wyższym poziomie. Palącą potrzebą było nie tylko kształcenie wykładowców teologii pastoralnej dla seminariów duchownych, ale także pracowników do rozwijających się we wszystkich diecezjach rozmaitych referatów duszpasterstwa. Owe przyczyny znalazły się u podstaw erygowania na zlecenie Episkopatu Polski i wniosek Wydziału Teologii KUL 16 maja 1958 r. Sekcji Teologii Pastoralnej¹¹. Tworzyły ją trzy katedry: Teologii Pastoralnej Ogólnej (obejmująca hodegetykę, liturgikę, katechetykę i homiletykę), Socjologii Religii oraz Psychologii Duszpasterskiej. W 1968 r. dekretem Świętej Kongregacji Instytutów Katolickich powstał – jako jeden z pierwszych w świecie i w Europie – Instytut Teologii Pastoralnej KUL z trzema specjalizacjami: socjologiczno-pastoralną, liturgiczno-homiletyczną i katechetyczno-pedagogiczną (ITP)¹². Od 2019 r. po różnorakich przekształceniach w strukturach Wydziału Teologii KUL funkcjonuje w ramach Instytutu Nauk Teologicznych Sekcja Teologii Pastoralnej i Katechetyki. W jej skład wchodzi trzy specjalizacje: duszpasterstwo rodzin (Katedra Duszpasterstwa Rodzin), katechetyka (Katedra Katechetyki Integralnej, Katedra Katechetyki szczegółowej i Współczesnych Form Przekazu Wiary) oraz teologia praktyczna¹³ (Katedra Teologii Pastoralnej, Katedra Nauk o Rodzinie)¹⁴.

¹¹ W roku akademickim 1958/1959 pracę naukową w sekcji podjęli: J. Pastuszka, J. Majka, W. Schenk, H. Bednorz, W. Pluta, P. Latusek, L. Orzeł, S. Wójtowicz, K. Gumol, M. Finke, J. Strojnowski, S. Kunowski, W. Piwowarski, I. Tokarczuk, A.L. Szafranski, J. Charytański – por. W. Piwowarski, *Zarys dziejów sekcji teologii pastoralnej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (1958–1968)*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 3 (1968), s. 37.

¹² Zgodnie z wytycznymi Konstytucji *Sapientia christiana* Jana Pawła II w ITP przeprowadzono kolejną reformę studiów i zaczęły istnieć specjalizacje: teologia praktyczna, katechetyka, homiletyka, liturgika i duszpasterstwo rodzin. W ramach specjalizacji: teologia praktyczna powstały trzy Katedry: Dogmatyki Pastoralnej, Organizacji Duszpasterstwa oraz Socjologii Religii. Po reorganizacji wspomnianej specjalizacji w 1998 r. powołano w miejsce Katedry Dogmatyki Pastoralnej Katedrę Teologii Pastoralnej Ogólnej, a w miejsce Katedry Organizacji Duszpasterstwa Katedrę Teologii Pastoralnej Szczegółowej – por. W. Przygoda, *Teologia pastoralna w Polsce*, w: *Teologia pastoralna*, t. 1, red. R. Kamiński, Lublin 2000, s. 112-116.

¹³ Ważnym osiągnięciem specjalizacji: teologia praktyczna było wydanie w latach 2000–2002 dwutomowego podręcznika *Teologia pastoralna* pod redakcją R. Kamińskiego, owocu współpracy wielu teologów pastoralistów ze wszystkich liczących się środowisk naukowych w Polsce. Pozycja składa się z dwóch części: *Teologii pastoralnej fundamentalnej* (t. 1) i *Teologii pastoralnej szczegółowej* (t. 2). Wspomniana współpraca zaowocowała także opublikowaniem w 2006 r. *Leksykonu teologii pastoralnej* (red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski). Stanowi on swoisty zwornik wiedzy teologiczno-pastoralnej, obejmujący 406 haseł, w tym 257 przedmiotowych z teologii pastoralnej i obszaru naukowego ściśle z nią związanego, 126 haseł osobowych i 23 haseł odsyłaczowych. Znajdują się w nim również biogramy znaczących teologów pastoralnych już zmarłych, jak i nadal tworzących. Hasła *Leksykonu teologii pastoralnej* przygotowało ponad 100 teologów z różnych środowisk naukowych w Polsce. Treściowo *Leksykon teologii pastoralnej* obejmuje całokształt zagadnień należących do teologii pastoralnej fundamentalnej i szczegółowej.

¹⁴ Teologia pastoralna wykładana jest obecnie we wszystkich seminariach duchownych diecezjalnych i zakonnych oraz w diecezjalnych instytutach teologicznych (stan na 2024). Oprócz Sekcji

W tym miejscu trzeba przywołać, pochodzących z diecezji katowickiej, dwóch kapłanów: ks. Franciszka Blachnickiego i ks. Romualda Raka, którzy, poza pracą na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, przez wiele lat wykładali teologię pastoralną w Śląskim Seminarium Duchownym. Sługa Boży ks. F. Blachnicki podjął w 1961 r. studia na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w Sekcji Pastoralnej Wydziału Teologicznego¹⁵. Wraz z innymi teologami współtworzył Instytut Teologii Pastoralnej (ITP)¹⁶, ale przede wszystkim był jednym z najważniejszych polskich badaczy zajmujących się teologią praktyczną, rozwijającym formy działalności naukowej zwłaszcza na niwie teologii pastoralnej, katechetyki i liturgiki¹⁷. Jako oryginalny teolog żywego Kościoła wniósł szczególnie wkład

Teologii Pastoralnej KUL badania teologiczno-pastoralne prowadzi się również na 10 wydziałach teologicznych w Polsce. Są to: Uniwersytet im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (Zakład Teologii Praktycznej: Katedra Teologii Liturgii, Katedra Katechetyki Fundamentalnej i Materialnej, Katedra Komunikacji Wiary i Historii Katechezy, Katedra Teologii Pastoralnej i Nauk Pomocniczych, Katedra Prakseologii Pastoralnej i Organizacji Duszpasterstwa); Akademia Katolicka w Warszawie (Instytut Teologii Praktycznej: Katedra Teologii Pastoralnej, Katedra Liturgiki, Homiletyki i Kultury Muzycznej Kościoła, Katedra Katolickiej Nauki Społecznej, Katedra Katechetyki i Pedagogiki, Prawa Kanonicznego); Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie (Instytut Teologii Praktycznej: Katedra Teologii i Psychologii Pastoralnej, Katedra Katechetyki); Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu (Instytut Historii Kościoła i Teologii Pastoralnej: m.in. Katedra Nowej Ewangelizacji, Katedra Teologii Pastoralnej Szczegółowej, Katedra Katechetyki, Katedra Liturgiki, Homiletyki i Kultury Muzycznej Kościoła); Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (Zakład Teologii Praktycznej); Uniwersytet Opolski (Instytut Nauk Teologicznych: Katedra Teologii Pastoralnej, Katechetyki, Pedagogiki i Psychologii); Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika w Toruniu (Wydział Teologiczny: Katedra Teologii Praktycznej); Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie (Wydział Teologii: Katedra Teologii Pastoralnej i Katechetyki); Uniwersytet Szczeciński (Instytut Nauk Teologicznych: Katedra Teologii Praktycznej); Uniwersytet Śląski w Katowicach (Instytut Nauk Teologicznych).

¹⁵ Jan Paweł II, jeszcze jako Karol Wojtyła, stwierdził: „Nie wiemy jeszcze, co Kościół w Polsce zawdzięcza temu człowiekowi”. G. Wilczyńska. *Pamięci Ojca*, „Oaza” (1998) 35, s. 6. W tym kontekście zastanawiający jest fakt, iż „nasi pastorałiści zaciągnęli całun milczenia nad dziełem i trumną, już to nie nawiązując do «ważnej systematyzacji merytorycznej i metodologicznej teologii pastoralnej» (C.S. Bartnik), której dokonał Ksiądz Blachnicki, już to nie rozwijając na przykład propozycji dotyczących struktury przedmiotu eklezjologii pastoralnej [...]. Można nawet powiedzieć, że nie podnosi się jej znaczenia i nie rozwija się” – M. Marczewski, *Posługa zbawcza Kościoła w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego*, Lublin 2000, s. 94, 96.

¹⁶ Pracę naukową F. Blachnicki rozpoczął w roku akademickim 1964/65 w charakterze asystenta o specjalizacji katechetycznej, następnie został adiunktem. Z okazji 50-lecia istnienia ITP zorganizowano sympozjum, na którym podkreślono, że dla rozwoju instytutu wielkie zasługi wnieśli m.in. pochodzący ze Śląska: F. Blachnicki – por. B. Biela, *Blachnicki Franciszek*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, Lublin 2006, s. 112-114; R. Rak – por. R. Kamiński, *Rak Romuald*, w: tamże, s. 717-718; W. Schenk – por. H. Sobeczko, *Schenk Wacław*, w: tamże, s. 772-773; C. Krakowiak, *Z dziejów Instytutu Teologii Pastoralnej*, w: *Teologia pastoralna nauką w służbie nowej ewangelizacji*, red. C. Krakowiak, W. Przygoda, A. Kiciński, M. Wyrostkiewicz, Lublin 2012, s. 11; A. Wodarczyk, *Ruch Światło-Życie jako ruch posoborowej odnowy pastoralnej*, w: tamże, s. 148.

¹⁷ W 1963 r. przygotował pracę licencjacką: *Metoda przeżyciowo-wychowawcza dziecięcych rekolekcji zamkniętych. Studium pedagogiczno-pastoralne*, w 1965 r. dysertację doktorską: *Posrednictwo zbawcze Kościoła w ujęciu Franciszka Ksawerego Arnolda. Problem zasady formalnej*

w ukształtowanie personalistyczno-eklezyjologicznej koncepcji teologii pastoralnej oraz stworzył metodologiczną koncepcję tej dyscypliny o nazwie: eklezyjologia pastoralna¹⁸. Jako główny reprezentant nurtu kerygmatycznego w polskiej katechetyce zaliczany jest do wybitnych przedstawicieli zaangażowanych w odnowę materialno-katechetyczną katechezy w Polsce. Ponadto był pierwszym z polskich wykładowców katechetyki traktujących ją jako integralną część teologii pastoralnej¹⁹. Jego bogata twórczość i działalność liturgiczna sprawiła, że stał się czołowym przedstawicielem posoborowej odnowy liturgicznej w Polsce²⁰. Oprócz pracy naukowej i dydaktycznej podejmował różnorakie inicjatywy pastoralno-duszpasterskie związane z kierowanym przez siebie Duszpasterstwem Służby Liturgicznej w Polsce i rozwijającym się dynamicznie ruchem Żywego Kościoła nazwanym później Ruchem Światło–Życie. Trudno w tym kontekście nie zgodzić się z opinią, że współczesny Kościół w Polsce „nosi znamiona jego działalności”²¹.

teologii pastoralnej, a w 1970 r. rozprawę habilitacyjną: *Eklezyjologiczna dedukcja teologii pastoralnej*. Bibliografia prac F. Blachnickiego w formie książek, artykułów, materiałów formacyjnych Krajowego Duszpasterstwa Służby Liturgicznej i Ruchu Światło–Życie to 1064 pozycje – por. Ks. Franciszek Blachnicki. *Bibliografia*, oprac. G. Wilczyńska, Krośnice 2002.

¹⁸ Do podstawowych publikacji dotyczących teologii pastoralnej trzeba zaliczyć dwa podręczniki F. Blachnickiego: *Teologia pastoralna ogólna*, cz. 1, Lublin 1970 oraz *Teologia pastoralna ogólna*, cz. 2, Lublin 1971 – por. B. Biela, *Zarys koncepcji teologii pastoralnej ks. Franciszka Blachnickiego*, Katowice 2004, s. 102–107; por. A. Wodarczyk, *Prorok żywego Kościoła. Ks. Franciszek Blachnicki (1921–1987) – życie i działalność*, Katowice 2008, s. 262–267, 284–290. W tym kontekście warto podkreślić, że wartość i aktualność pastoralnej koncepcji F. Blachnickiego została zauważona i doceniona w dokumentach II Synodu Archidiecezji Katowickiej: *Duszpasterstwo w Kościele katowickim*, s. 13–21; *Nowa ewangelizacja w Kościele katowickim*, s. 93–98, w: *Wsluchani w Ducha. Uchwały II Synodu Archidiecezji Katowickiej*, Katowice 2016.

¹⁹ Do podstawowej publikacji z tej dziedziny należy zaliczyć jego *Katechetykę fundamentalną* (1970) – por. S. Dziekoński, *Katechetyka jako nauka i sztuka komunikacji wiary*, w: *Teologia pastoralna nauką...*, s. 57; A. Wodarczyk, *Prorok...*, s. 267–273.

²⁰ M. Marczewski, *Teolog soborowej odnowy liturgii. Sługa Boży ks. Franciszek Blachnicki (1921–1987)*, „Liturgia Sacra” 42 (2013) 19, s. 407–421; por. A. Wodarczyk, *Prorok...*, s. 273–283.

²¹ A. Adaszyńska-Blacha, D. Mazur, Ks. Franciszek Blachnicki. *Biografia i wspomnienia*, Kraków 2016, s. 7. F. Blachnicki do końca życia poddawał refleksji i udoskonalał wypracowane wyniki badań na niwie teologii praktycznej, równocześnie weryfikując je w praktyce duszpasterskiej założonego przez siebie Ruchu Światło–Życie. Dziś – zwłaszcza z chwilą rozpoczęcia procesu beatyfikacyjnego – jego twórczość z niezwykłą pieczołowitością odkrywana jest na nowo, gdyż już powszechnie dostrzega się, że charyzmatyczna wizja sługi Bożego wyprzedziła epokę, w której żył i pracował. Nie doczekawszy się uznania i spektakularnych sukcesów za życia, musiał umierać na wygnaniu, z dala od rodzinnego kraju, niosąc swój krzyż niezrozumienia u współczesnych, a nawet pewnego osamotnienia. Dzieło jednak trwa i rozwija się, a jego myśl teologiczno-pastoralna jest wciąż aktualna i inspirująca. Wybitne osobowości, przede wszystkim święci, bywają często lepiej rozumiane po śmierci niż za życia. W pewnym sensie prawdziwość tego stwierdzenia sprawdza się w odniesieniu do tego sługi Bożego, niewątpliwie postaci wyjątkowej w historii Kościoła katolickiego w Polsce – por. P. Sokołowski, *Wstęp*, w: *Wolny człowiek w totalitarnych systemach. Ksiądz Franciszek Blachnicki. Naukowiec – wizjoner – praktyk*, red. P. Sokołowski, Warszawa–Lublin 2025, s. 14–21; B. Biela, *Idea żywego Kościoła w świetle instrukcji o parafiach w służbie ewangelizacji* (29.06.2020). *Aktualność koncepcji pastoralnej sługi Bożego ks. Franciszka Blachnickiego (1921–1987)*, w: *In Spiritu Sancto. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Arcybiskupowi dr. Wiktorowi Skworcowi, Wielkiemu Kanclerzowi Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w latach 2011–2023*, red. W. Surmiak, Katowice 2024, s. 254–255.

Ksiądz R. Rak w 1952 r. uzyskał stopień doktora na Wydziale Teologicznym UJ w Krakowie na podstawie rozprawy *Muzyka Starego Testamentu*. Od 1954 r. był wykładowcą w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Krakowie, a od 1980 r. w Katowicach. Wykłady zlecone z teologii pastoralnej i homiletyki objął w Sekcji Pastoralnej KUL w roku akademickim 1959/1960. W 1973 r. habilitował się na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim na podstawie dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej *Wychowanie eucharystyczne w Diecezji Katowickiej (1922–1972)*. Jako docent objął w 1974 r. kierownictwo (pełniąc tę funkcję przez 17 lat) zorganizowanej przez siebie Katedry Organizacji Duszpasterstwa KUL. Przez dziewięć lat był kierownikiem Instytutu Teologii Pastoralnej KUL. W 1986 r. otrzymał stanowisko profesora nadzwyczajnego. W twórczości naukowej zajmował się szeroko rozumianą teologią pastoralną. Był autorem i współautorem sześciu książek oraz ponad 200 rozpraw, artykułów naukowych, haseł, sprawozdań i recenzji, promotorem 24 prac doktorskich (m.in. piszącego te słowa), ośmiu licencjackich i ponad 100 prac magisterskich (m.in. autora tego artykułu). Zajmował się twórczością kompozytorską. Skomponował m.in. melodie do mszy św. i liczne pieśni. Przez wiele lat przewodniczył Sekcji Teologii Pastoralnej przy Komisji Episkopatu ds. Nauki Katolickiej oraz był członkiem Komisji Episkopatu Polski ds. Duszpasterstwa Ogólnego. W latach 1978–1983 pełnił funkcję redaktora naczelnego „Śląskich Studiów Historyczno-Teologicznych”. Uczestniczył w krajowych i zagranicznych kongresach i zjazdach pastoralistów, wygłaszając prelekcje. Współpracował z wydawanym w Austrii dwumiesięcznikiem „Der Seelsorger”. Z okazji złotego jubileuszu kapłaństwa, który obchodził w 1993 r., otrzymał życzenia od Jana Pawła II. Papież uwypuklał jego m.in. „szczerze i autentyczne zaangażowanie duszpasterskie, a w szczególności długoletnią pracę naukową na stanowisku profesora teologii pastoralnej w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym, a także na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim”²². Rada Wydziału Teologii KUL z okazji jubileuszu 60-lecia kapłaństwa ks. R. Raka nadała mu Diamentowy Dyplom w dowód uznania i wdzięczności za długoletnią, owocną i twórczą pracę naukową, dydaktyczną i wychowawczą²³.

2. TEOLOGIA PASTORALNA W (ARCHIDIECEZJI) KATOWICKIEJ DO 2001 R.

Dzieje śląskiej teologii, w tym praktycznej, są ściśle powiązane z historią instytucji, w których kształcili się śląscy teolodzy i duszpasterze: Wydziałem

²² J. Pawliczek, *Ksiądz prof. dr hab. Romuald Rak, protonotariusz apostolski*, „Wiadomości Archidiecezjalne” (Katowice) 9 (2003), s. 543.

²³ B. Biela, *Rak Romuald*, w: *Słownik polskich teologów katolickich 1994–2003*, red. J. Mandziuk, Warszawa 2006, s. 542-548; por. R. Kamiński, *Rak Romuald*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, s. 717-718.

Teologicznym UJ i Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym²⁴. Przemiany polityczne, jakie zaistniały po pierwszej wojnie światowej w tej części Europy, gdzie znajdował się Śląsk, a zwłaszcza odrodzenie się państwa polskiego, doprowadziły do powstania w 1925 r. diecezji katowickiej. Zgodnie z opinią historyków rozwój studiów teologicznych w tym okresie można podzielić na trzy fazy: pierwsza obejmuje lata 1924–1954, druga – 1954–1980, a trzecia – 1980–2001²⁵.

Lata 1924–1954

Od 1921 r., a więc od momentu, gdy w Krakowie pojawili się pierwsi śląscy klerycy (mianowicie zanim otwarto Śląskie Seminarium Duchowne w Krakowie [1 października 1924]), istniało na Wydziale Teologicznym UJ 12 Katedr, w tym zajmująca się teologią pastoralną. Jej i homiletyki wykładowcą był ks. Antoni Bystrzonowski²⁶. Wykładał on ogólne zasady duszpasterstwa i podstawy skutecznego pasterzowania²⁷. Studia na Wydziale Teologicznym UJ trwały pięć lat, ale formacja intelektualna kandydatów do kapłaństwa przebiegała dwutorowo. Obok podstawowych wykładów na uniwersytecie była uzupełniana w seminarium na dwóch ostatnich rocznikach zajęciami o charakterze praktyczno-pastoralnym²⁸. Niezwykle przydatnym dla przyszłych kapłanów pracujących w diecezji katowickiej przedmiotem okazały się zajęcia z odrębności pastoralnych diecezji katowickiej, prowadzone przez rektora seminarium – ks. Stanisława Maślińskiego. Mimo iż wywodził się on z tradycji pastoralnej środowiska wrocławskiego, uzmysłowił sobie potrzebę kształtowania nowego modelu duszpasterza zgodnie z wymogami nadchodzących czasów. Z pewnością był dobrze przygotowany do pracy dydaktycznej z dyscypliny, jaką stanowiła teologia pastoralna, gdyż swoje studia teologiczne uwieńczył pracą magisterską dotyczącą przygotowania kleryków do współczesnej posługi duszpasterskiej²⁹. W celu pogłębienia formacji pastoralnej organizowano w seminarium kursy duszpasterskie, poruszając na nich aktualne

²⁴ Biskup katowicki August Hlond mianował S. Maślińskiego pierwszym rektorem Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie 1.10.1924 r.

²⁵ Por. J. Kiedos, *Organizacja studiów w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym po II wojnie światowej*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 22 (1989), s. 155.

²⁶ Por. H. Olszar, *Duchowieństwo katolickie diecezji śląskiej(katowickiej) w Drugiej Rzeczypospolitej*, Katowice 2000, s. 263–264.

²⁷ Por. *Nowoczesne metody duszpasterzowania*, w: *Pamiętniki kursu duszpasterskiego (5–9 XI 1928 r.)*, Kraków 1929.

²⁸ W systemie nauczania na uniwersytecie dominowały wykłady teoretyczne (ćwiczenia odbywały się tylko z katechetyki), dlatego główny ciężar uzupełnienia braków w formacji przyszłych duszpasterzy spadał na seminarium, które stopniowo organizowało szereg wykładów i ćwiczeń z teologii praktycznej, np. z fonetyki pastoralnej, homiletyki, szafarstwa sakramentów, śpiewu gregoriańskiego, ascetyki, medycyny pastoralnej, odrębności pastoralnych diecezji katowickiej, kancelarii parafialnej, sztuki kościelnej – por. A. Marek, *Model życia kapłańskiego w świetle nauczania biskupów i kapłanów diecezji katowickiej w Drugiej Rzeczypospolitej*, Katowice 2000, s. 94–101.

²⁹ Maśliński Stanisław, w: *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, red. M. Pater, Katowice 1996, s. 263.

problemy pastoralne, jakimi żył Kościół lokalny. Omawiano takie oto zagadnienia: praca w stowarzyszeniach parafialnych i związkach kościelnych, bractwach, ruchach sodalicyjnych, problemy związane z duszpasterstwem dzieci, młodzieży szkolnej i pozaszkolnej, problematykę duszpasterstwa stanowego mężczyzn i kobiet, środowiska robotniczego i działań charytatywnych. Począwszy od 1931 r., najstarsze roczniki alumnów brały udział w kursach Akcji Katolickiej. Podczas wakacji, w latach 1936–1939, alumni zapoznawali się, pod kierunkiem ks. Konrada Lubosa, z pracą wśród upośledzonych.

II wojna światowa przerwała działalność formacyjną Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. Biskup Stanisław Adamski w okólniku z 10 października 1939 r. doradzał klerykom kontynuację studiów teologicznych w innych seminariach duchownych w Polsce lub za granicą (St. Pölten, Salzburg, Linz, Wiedeń, Fulda, Esztergom, Widnawa i in.)³⁰. Ci, którzy wrócili po wojnie do diecezji, przywozili nowe doświadczenia pastoralne. Śląskie Seminarium Duchowne w Krakowie rozpoczęło na nowo działalność (po wojnie) 7 października 1945 r. Teologia pastoralna na Wydziale Teologicznym UJ była wykładana na czwartym roku oraz – wraz z medycyną pastoralną – na piątym. Wykładowcą teologii pastoralnej był nadal ks. prof. A. Bystrzonowski³¹. W maju 1949 r. ks. prof. A. Klawek, dziekan Wydziału Teologicznego UJ zaproponował ks. Herbertowi Bednorzowi wykłady z teologii pastoralnej. Wybór jego osoby na wykładowcę tej dyscypliny teologicznej był podyktowany zdobyciem przez niego w Paryżu wykształcenia w zakresie katolickiej nauki społecznej i prawa kanonicznego, a władzom uczelni zależało na zatrudnieniu osoby orientującej się w głównych prądach pastoralnych, dominujących w Europie Zachodniej³². Po roku pracy na Wydziale Teologicznym UJ, ze względu na nominację na koordynatora bp. S. Adamskiego, wykłady (za ks. H. Bednorza) podjął ks. J. Grobicki, późniejszy biskup sufragan archidiecezji krakowskiej³³. W 1954 r. uchwała Rady Ministrów PRL powołała do istnienia Akademię Teologii Katolickiej w Warszawie, znosząc równocześnie Wydział Teologiczny UJ. Decyzja ta zaowocowała stworzeniem *studium domesticum* wspólnego dla seminariów: krakowskiego, częstochowskiego i śląskiego, co utrudniło należytą organizację formacji intelektualnej.

³⁰ J. Myszor, *Historia diecezji katowickiej*, Katowice 1999, s. 316.

³¹ Por. T. Czakański, *Początki i rozwój formacji pastoralnej alumnów diecezji katowickiej*, w: *Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne 1924–2004*, red. J. Kupny, Katowice 2004, s. 268.

³² H. Bednorz od 1946 r. był kierownikiem Referatu Duszpasterskiego w Kurii Diecezjalnej w Katowicach, co tym bardziej predysponowało go do prowadzenia wykładów z zakresu teologii pastoralnej.

³³ Mimo iż umowa dotycząca wykładów na Wydziale Teologicznym nie została przedłużona, H. Bednorz do czasu wygnania z diecezji (do listopada 1952) przyjeżdżał z wykładami do Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. Po powrocie z wygnania (5.11.1956) w latach 1956–1962 zaczął na nowo dojeżdżać. Na wykładach poruszał takie zagadnienia jak: duszpasterstwo robotników, chorych oraz rola sakramentów, w tym zwłaszcza Eucharystii, w pracy duszpasterskiej. Wykłady z teologii pastoralnej nadal odbywały się na czwartym i piątym roku – por. T. Czakański, *Początki i rozwój formacji pastoralnej...*, s. 269.

Lata 1954–1980

W 1955 r. wprowadzono na kursie piątym duszpasterskie praktyki wakacyjne, by alumni zetknęli się z duszpasterstwem parafialnym³⁴. W tym roku zatrudniono w seminarium, na etacie wykładowcy liturgii i liturgii pastoralnej, ks. R. Raka, późniejszego wykładowcę teologii pastoralnej, a także wicerektora Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w latach 1961–1966. Prowadził wykłady aż do 2001 r., stale modyfikując ich treść paralelnie do rozwoju teologii pastoralnej. Miał stały dostęp do aktualnej, niemieckojęzycznej bibliografii tego przedmiotu. Jego wykład z teologii pastoralnej bazował na teologii sakramentów: chrztu i Eucharystii. Rozwój duszpasterstwa parafialnego upatrywał on w rozbudzeniu wśród wiernych świadomości roli i znaczenia tych sakramentów. Zachował się jego skrypt z wykładów hodegetyki prowadzonych pod koniec lat 60. Cały materiał wykładów podzielił na dwie części: I. Duszpasterstwo i jego cechy; II. Podmiot urzeczywistniania się Kościoła: a) cały Kościół, społeczność wierzących, b) struktura tej społeczności wierzących: biskup, kapłan, c) proboszcz, d) inne podmioty duszpasterstwa³⁵.

W latach 1967–1981 wykłady z teologii pastoralnej prowadził w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym wraz z ks. prof. R. Rakiem ks. F. Blachnicki. Dojeżdżał z Lublina lub Krościenka. Był już wówczas bardzo mocno zaangażowany w działalność Ruchu Światło–Życie, który założył. W łączonych wykładach brali udział studenci trzech najstarszych roczników. Przekazywał w nich teologiczne podstawy duszpasterstwa oraz najnowsze osiągnięcia teologii pastoralnej w duchu Soboru Watykańskiego II³⁶. Wykłady ks. F. Blachnickiego w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym zostały przerwane w 1981 r. wskutek wprowadzenia stanu wojennego, który zastał go poza granicami kraju i uniemożliwił mu powrót do Polski. To dzięki niemu – jak już wyżej wspomniano – w znacznej mierze całe pokolenie kapłanów polskich zawdzięcza nowe soborowe spojrzenie na teologię pastoralną i duszpasterstwo³⁷. W 1973 r. ks. F. Blachnicki przedstawił pracę habilitacyjną *Eklezjologiczna dedukcja teologii pastoralnej*. Jej owocem było m.in. sformułowanie koinonistyczno-pneumatologicznej zasady formalnej teologii pastoralnej i duszpasterstwa: „Pośrednictwo zbawcze Kościoła (czyli duszpasterstwo) należy sprawować w tym celu i w taki sposób, aby uobecniać samooddanie się Boga w Chrystusie w słowie i sakramencie i warunkować wolne

³⁴ W seminarium odbyły się też kursy duszpasterskie: w 1955 r. dla dzieci, w 1956 r. dla młodzieży.

³⁵ R. Rak, *Wykłady z hodegetyki* [mps, b.r.], za: T. Czakański, *Początki i rozwój formacji pastoralnej...*, s. 271–272.

³⁶ Por. dwa podręczniki F. Blachnickiego: *Teologia pastoralna ogólna. Skrypt dla studentów KUL. Wstęp do teologii pastoralnej. Teologiczne zasady duszpasterstwa*, cz. 1, Lublin 1970; *Teologia pastoralna ogólna. Skrypt dla studentów KUL. Eklezjologiczna dedukcja teologii pastoralnej*, cz. 2, Lublin 1971.

³⁷ Na temat prac badawczych F. Blachnickiego związanych z teologią pastoralną – por. B. Biela, *Kościół-wspólnota. Wspólnota jako zasada urzeczywistniania się Kościoła w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego (1921–1987)*, Katowice 1993; M. Marczewski, *Posługa zbawcza Kościoła w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego*, Lublin 2000; B. Biela, *Zarys koncepcji teologii pastoralnej ks. Franciszka Blachnickiego*, Katowice 2004.

przyjęcie tego oddania się we wzajemnym oddaniu siebie w Duchu Świętym przez wiarę i miłość, dla urzeczywistnienia wspólnoty w aspekcie wertykalnym (z Bogiem) i horyzontalnym (z braćmi), w widzialnym i skutecznym znaku zgromadzenia eucharystycznego i wspólnoty lokalnej pozostającej w jedności z Kościołem powszechnym”³⁸. W konsekwencji ks. F. Blachnicki zaproponował następującą definicję teologii pastoralnej, którą precyzyjniej nazwał eklezjologią pastoralną: „Eklezjologia pastoralna jest teologiczno-praktyczną nauką, która w świetle objawienia oraz zbawczej woli Boga zajmuje się żywym Kościołem, czyli Kościołem, o ile urzeczywistnia się on i ma się urzeczywistniać współcześnie we wspólnotcie, ustalając, w oparciu o dokonaną analizę jego sytuacji, zasady i dyrektywy jego działania na dziś i na jutro”³⁹. Jako rezultat dokonanych analiz, ks. F. Blachnicki określił cały zakres i strukturę przedmiotu materialnego teologii (eklezjologii) pastoralnej, dzieląc ją na część ogólną i szczegółową. Zasadą porządkującą i określającą bliżej jej strukturę uczynił ideę wspólnoty (*koinonii*)⁴⁰.

W 1971 r. nowe *Ratio studiorum* (poprawione w 1977) precyzowało cele wykładów z teologii pastoralnej w duchu odnowy soborowej:

Wykłady prowadzone na V i VI kursie powinny przygotować przyszłych duszpasterzy do odpowiedzialnego i skutecznego rozwiązywania problemów duszpasterskich. Powinny one ukazywać fundament, w oparciu o który Kościół realizuje zbawczą misję Chrystusa przy pomocy wszystkich swoich członków. Należy zaznaczyć alumnów z nowymi warunkami, w jakich dokonuje się dzisiejsza praca Kościoła, a także pouczyć o właściwych środkach i metodach posoborowego działania duszpasterskiego oraz uwrażliwić na dostrzeganie nowych problemów⁴¹.

Rok akademicki 1976/77 był pierwszym po zakończeniu I Synodu Diecezji Katowickiej. Od tej pory wielu wykładowców zaczęło uwzględniać w swoich wykładach treść dokumentów synodalnych. Ksiądz rektor dr Stanisław Szymecki w sprawozdaniu rocznym pisał: „Uchwały Synodu wyrosły z potrzeb duszpasterskich naszej diecezji – i nie ma schematu Synodu, o którym nie powiedziano by w czasie dyskusji synodalnych, że powinien być uwzględniony w programie nauczania seminaryjnego”⁴².

Lata 1980–2001

W 1980 r. przeniesiono seminarium z Krakowa do Katowic. Teologię pastoralną w dalszym ciągu wykładał ks. prof. R. Rak. W roku akademickim 1991/92 wykłady z teologii pastoralnej w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Katowicach podjęli dodatkowo ks. dr Bogdan Biela (na czwartym

³⁸ F. Blachnicki, *Teologia pastoralna ogólna...*, cz. 2, s. 454-455.

³⁹ Tamże, s. 463.

⁴⁰ Tamże, s. 476-486.

⁴¹ Cyt. za: T. Czakański, *Początki i rozwój formacji pastoralnej...*, s. 274.

⁴² Por. tamże.

roku)⁴³ oraz ks. dr Tadeusz Czakański (na piątym roku)⁴⁴. Brali oni udział wraz z ks. prof. R. Rakiem w opracowaniu uwag z zakresu wykładów i ćwiczeń z teologii pastoralnej do nowego *Ratio studiorum* przygotowywanego dla wyższych seminariów duchownych w Polsce. Ksiądz prof. R. Rak postulował, aby teologię pastoralną ogólną wprowadzić na czwartym roku studiów (a nawet już na trzecim), tak aby te wykłady stanowiły podstawę dla wszystkich dyscyplin teologii praktycznej. Owe postulaty wprowadzono w życie w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym już w roku akademickim 1991/92⁴⁵. Układ wykładów z teologii pastoralnej, proponowany przez ks. R. Raka, miał być następujący: Czwarty rok – 1. Historia teologii pastoralnej. 2. Kościół jako podstawa do działania. 3. Teologiczna interpretacja świata. 4. Wychowanie do wspólnoty w Kościele. Piąty rok – 1. Diecezja i parafia. 2. Problem wiary nadziei i miłości. 3. Podmiot duszpasterstwa.

⁴³ Urodził się w Rydułtowach na Górnym Śląsku 15.04.1959 r. Po zdaniu matury w Liceum Ogólnokształcącym w Rydułtowach, w 1978 r. wstąpił do Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. Świecenia prezbiteratu otrzymał 4.04.1985 r. Magisterium w zakresie teologii na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim uzyskał 23.04.1985 r. Temat pracy magisterskiej: *Odnowa w Duchu Świętym jako pomoc w życiu chrześcijańskim*. Po dwóch latach pracy duszpasterskiej w parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Mysłowicach rozpoczął w 1987 r. stacjonarne studia specjalistyczne w Instytucie Teologii Pastoralnej KUL (Katedra Organizacji Duszpasterstwa). Studia uwieńczył uzyskaniem 21.06.1991 r. stopnia doktora nauk teologicznych w zakresie teologii pastoralnej. Temat dysertacji doktorskiej pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. R. Raka: *Wspólnota jako zasada urzeczywistniania się Kościoła w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego (1921–1987)*. Habilitacja została przeprowadzona 26.06.2006 r. na Wydziale Teologicznym UO na podstawie dysertacji: *Parafia miejscem urzeczywistniania się komunii Kościoła*, Katowice 2006. Od 1991 do 2001 r. był wykładowcą teologii pastoralnej i sakramentologii w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Katowicach, Punkcie Konsultacyjnym Studiów Zaocznych ATK w Katowicach oraz w Katechetycznym Studium Teologicznym w Katowicach. W latach 1991–1996 był członkiem Diecezjalnej Komisji Liturgicznej. Przez wiele lat pełnił funkcję egzaminatora archidiecezjalnego z zakresu teologii pastoralnej, członka Komisji Programowo-Teologicznej Ruchu Światło-Życie oraz redakcji czasopisma „Oaza”. Od 1992 r. wygłaszał wykłady na kursie przygotowawczym dla nadzwyczajnych szafarzy komunii świętej w domu parafialnym oblatów w Katowicach. W latach 1991–2006 posługiwał jako kapłan w domu prowincjalnym Sióstr Maryi Niepokalanej w Katowicach. Od 1991 do 2001 r. pełnił funkcję duszpasterza akademickiego w parafii Wniebowzięcia NMP w Katowicach oraz duszpasterza chorych i służby zdrowia na terenie archidiecezji katowickiej. W 1995 r. stał się współzałożycielem katowickiego oddziału Katolickiego Stowarzyszenia Lekarzy Polskich, a w 1998 r. katowickiego oddziału Katolickiego Stowarzyszenia Pielęgniarek i Położonych Polskich (był asystentem kościelnym). W latach 2001–2017 został opiekunem duchowym Stowarzyszenia Klubu Śląskich Amazonek – por. B. Biela, *Duszpasterstwo chorych i służby zdrowia w służbie człowieka. Kontekst diecezjalny*, w: *Modlitwa – Praca – Służba chorym. W 20 lat po pobycie Ojca Świętego Jana Pawła II w Katowicach*, red. A. Bartoszek, Katowice–Piekary Śląskie 2003, s. 232. W latach 1993–1994 pełnił funkcję korespondenta KAI w Katowicach. W 1992 r. został przewodniczącym Archidiecezjalnej Komisji ds. Apostolstwa Świeckich II Synodu Plenarnego, a w 1999 r. członkiem Trybunału w procesie beatyfikacyjnym sługi Bożej Marii Dulcissimy Hoffman ze Zgromadzenia Sióstr Maryi Niepokalanej. Ciąg dalszy biogramu naukowego w części poświęconej pracy na Wydziale Teologicznym UŚ.

⁴⁴ O działalności teologiczno-pastoralnej T. Czakańskiego – por. artykuł H. Olszara: *Wykładowcy teologii praktycznej w katowickim środowisku naukowym (do powstania Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego)*.

⁴⁵ Por. T. Czakański, *Działalność naukowa Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w latach 1980–1995*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 27–28 (1994–1995), s. 256–260.

4. Duszpasterstwo zwyczajne i nadzwyczajne. Szósty rok – 1. Duszpasterstwo związane z małżeństwem. 2. Duszpasterstwo rodzin. 3. Duszpasterstwo indywidualne. 4. Duszpasterstwo grupowe. 5. Duszpasterstwo osób dążących do doskonałości chrześcijańskiej. 6. Duszpasterstwo specjalne. 7. Formacja do działalności charytatywnej. 8. Eschatologia w duszpasterstwie.

W wyniku dyskusji postanowiono udoskonalić ten schemat i zbudować plan wykładów na podstawie zasady formalnej teologii pastoralnej, wypracowanej przez ks. F. Blachnickiego. Poddano również szczegółowej analizie nauczanie Jana Pawła II zawarte w Adhortacji apostolskiej *Pastores dabo vobis* (57). Ostatecznie wykłady teologii pastoralnej w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym, aż do rozpoczęcia działalności Wydziału Teologicznego UŚ w 2001 r., były prowadzone według następującego schematu: Czwarty rok. Semestr I: 1. Historyczny rozwój teologii pastoralnej. 2. Przedmiot materialny i formalny teologii pastoralnej. 3. Metoda teologii pastoralnej. 4. Podział teologii pastoralnej. Semestr II: Wspólnota (*koinonia*) jako zasada życia Kościoła: 1. Wertykalny wymiar wspólnoty (trynitarna geneza wspólnoty, personalistyczny charakter wspólnoty). 2. Horyzontalny wymiar wspólnoty (Kościół jako wspólnota braterska, Kościół jako wspólnota służb i charyzmatów). 3. Sakramentalny wymiar wspólnoty (Kościół jako sakrament wspólnoty, Liturgia jako skuteczny znak Kościoła). Piąty rok. Semestr I: Wspólnota jako zasada działania Kościoła: 1. Antropologiczne podstawy pośrednictwa zbawczego Kościoła. 2. Teologiczne podstawy pośrednictwa zbawczego Kościoła. 3. Pośrednictwo zbawcze w świetle tajemnicy Maryi. 4. Wspólnota podmiotem działania Kościoła. 5. Formy pośrednictwa zbawczego Kościoła w aspekcie budowania wspólnoty Kościoła – A/ *Leiturgia*. Semestr II: B/ *Martyria* (pojęcie „ewangelizacji”, motywy ewangelizacji, przeszkody powstrzymujące przed ewangelizacją, rola osobistego świadectwa, typy świadectw, prawa i zasady nowej ewangelizacji). Szósty rok: C/ *Diakonia*, D/ *Koinonia* (rys historyczny rozwoju parafii, próby odnowy parafii przed Vaticanum II, idea wspólnoty w świetle posoborowego nauczania Kościoła, etapy realizacji wspólnotowego modelu parafii, model parafii tradycyjnej, model parafii wspólnotowej, główne kierunki strategii działania Kościoła w świetle eklezjologii wspólnoty, ku odnowie parafii wspólnoty wspólnot⁴⁶). Studenci teologii pastoralnej zostali zobowiązani do założenia i prowadzenia tzw. teczek duszpasterskich, w których gromadzili głównie materiały potrzebne do prowadzenia pracy formacyjnej w małych grupach, ruchach odnowy Kościoła, w związkach i stowarzyszeniach kościelnych oraz w duszpasterstwach specjalnych i specjalistycznych⁴⁷.

⁴⁶ Schemat wykładów bazował na dysertacji doktorskiej B. Bieli: *Wspólnota jako zasada urzeczywistniania się Kościoła w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego (1921–1987)*, Lublin 1991 (mps, BKUL). Interesująca nas część rozprawy opublikowana została w książce B. Bieli: *Kościół – wspólnota...*, s. 20–120.

⁴⁷ Wielki wpływ na duszpasterstwo wywarł pontyfikat Jana Pawła II dzięki obficie wydawanym dokumentom pastoralnym (np. Adhortacje posynodalne, *Familiaris consortio*, *Christifideles laici* czy *Pastores dabo vobis*; Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów. Tekst i komentarze*, Tarnów 1995) oraz stylowi papieskiej posługi. Należy podkreślić, że lata 80. i 90. XX w. to także po okresie cenzury czas powstawania w duchu Vaticanum II bogatej literatury

Wykłady kursoryczne z teologii pastoralnej były wspierane następującymi wykładami: z socjologii religii i socjologii parafii, które prowadził ks. dr Eugeniusz Szczotok, a później ks. dr Józef Kupny oraz wykładami na temat środków społecznego przekazu podjętymi przez redaktora naczelnego „Gościa Niedzielnego” – ks. Stanisława Tkocza, a po nim ks. Romana Kempnego. Psychologię pastoralną wykladała prof. dr hab. Zenomena Płużek, medycynę pastoralną – ks. prof. dr hab. med. Krzysztof Szczygieł, komunikację interpersonalną – dr Irena Hrapkiewicz, a zasady prowadzenia kancelarii parafialnej – ks. lic. Józef Pawliczek. Wprowadzono również wykłady monograficzne o duszpasterstwie głuchoniemych (ks. prał. Lubos, ks. Jerzy Walisko, ks. Adam Michalski), niepełnosprawnych (ks. Krzysztof Bąk), więźniów, a także o hospicjum (ks. Jan Drob, ks. Benedykt Zowada).

Według *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia* z 1998 r. wykłady z teologii pastoralnej powinny naświetlić teologiczne zasady działalności duszpasterskiej, dzięki której realizuje się we współczesnym Kościele zbawcza wola Boża przez różnego rodzaju posługi. Część teoretyczną wykładów w seminarium uzupełniały ćwiczenia i praktyki duszpasterskie. W okresie sześcioletnich studiów każdy z alumnów został zobowiązany do udziału w wakacje przynajmniej raz w rekolekcjach ministranckich, Dzieci Maryi i Ruchu Światło–Życie. Klerycy pomagali również w prowadzeniu kolonii i rekolekcji dla członków grup katolickiej Odnowy w Duchu Świętym, a także festiwalu twórczości religijnej (Gaude-Fest) i pieszych pielgrzymek do sanktuariów maryjnych. W ciągu roku akademickiego zdobywali doświadczenie pastoralne, angażując się do pomocy kapelanom katowickich szpitali, katechizując w zakładzie karnym, odwiedzając osoby chore i starsze wiekiem, podejmując dyżury w pogotowiu opiekuńczym, organizując katechizację dla dzieci upośledzonych, spotkania dla głuchoniemych oraz kursy języka migowego, które prowadziła Eugenia Adamkiewicz. Godna uwypuklenia jest działalność koła trzeźwościowego i organizowane przez nie kursy niesienia pomocy alkoholikom, które prowadziła mgr Joanna Borczon. Na formację pastoralną kleryków duży wpływ wywarł kontakt z życiem parafialnym i duszpasterzami. Duszpasterze w formacji parafialnej mieli do dyspozycji wskazania duszpasterskie Jana Pawła II⁴⁸, przygotowywane co roku programy duszpasterskie, uchwalane przez Komisję Episkopatu Polski Duszpasterstwa Ogólnego oraz wnioski i postulaty rodzące się podczas trwającego w latach 1991–1999 II Polskiego Synodu Plenarnego⁴⁹.

z dziedziny teologii pastoralnej. Warto przywołać takie publikacje, jak F. Woronowskiego: *Zarys teologii pastoralnej*, t. 1-3, Warszawa 1984–1988; A.L. Szafrąńskiego: *Kairologia. Zarys nauki o Kościele w świecie współczesnym*, Lublin 1990; A. Misiaszka: *Teologia pastoralna*, Gdańsk 1994; A. Michalika: *Duszpasterz wczoraj, dziś i jutro*. Cz. 1: *Wielcy duszpasterze*. Cz. 2: *Wybrane zagadnienia duszpasterskie*. Cz. 3: *Pierwsze kroki duszpasterza*, Tarnów 1997; *Duszpasterstwo specjalne*, red. R. Kamiński, B. Drożdż, Lublin 1998.

⁴⁸ Por. *Wskazania duszpasterskie Papieża Jana Pawła II dotyczące pracy ewangelizacyjnej w Polsce (teksty wręczone biskupom polskim w czasie wizyty ad limina apostolorum w roku 1993)*, Katowice 1993; *Program dla Kościoła w Polsce, Jan Paweł II do polskich biskupów. Wizyta Ad limina 1998*, Kraków 1998; Jan Paweł II, *List apostolski Tertio millennio adveniente* (1994).

⁴⁹ Por. T. Czakański, *Początki i rozwój formacji pastoralnej...*, s. 280-281.

3. TEOLOGIA PASTORALNA W ARCHIDIECEZJI KATOWICKIEJ PO 2000 R.

Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego ustanowiła 9 sierpnia 2000 r. Wydział Teologiczny na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach i przeniosiła tam studium teologii z Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego, a Senat Uniwersytetu Śląskiego oficjalnie powołał Wydział Teologiczny na Uniwersytecie Śląskim 7 listopada 2000 r.⁵⁰ Alumni stali się studentami uniwersytetu, a większość profesorów seminarium – wykładowcami i pracownikami naukowymi Wydziału Teologicznego UŚ. Od 2001 r. zajęcia z teologii pastoralnej dla alumnów i studentów spoza seminarium odbywają się na Wydziale Teologicznym UŚ. Ze względu na reorganizację struktur uniwersyteckich i Wydziału Teologicznego UŚ najpierw odbywały się w Katedrze Historii Kościoła na Śląsku (2001–2003), następnie w Katedrze Teologii Pastoralnej i Historii Duszpasterstwa (2003–2004), w Zakładzie Teologii Pastoralnej i Historii Duszpasterstwa (2004–2014), w Katedrze Teologii Pastoralnej, Liturgiki, Homiletyki i Katechetyki (2014–2019), a po ostatniej reformie szkolnictwa wyższego w 2019 r. teologię pastoralną wraz z innymi przedmiotami włączono do Instytutu Nauk Teologicznych UŚ w Katowicach⁵¹.

Zainteresowania badawcze teologów pastoralistów wynikają z przemian duszpasterskich w Kościele, zainspirowanych przede wszystkim przez Sobór Watykański II⁵². Na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego dotyczą one zwłaszcza ewangelizacyjnej misji Kościoła⁵³ i odnowy posługi

⁵⁰ Por. Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w latach 2000–2005, oprac. L. Szewczyk, Katowice 2005, s. 40–45.

⁵¹ Por. tamże, s. 209–215; B. Kołodziej, *Biblioteki katedralne w służbie teologii akademickiej*, w: *Kolekcje w zbiorach bibliotek Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*, red. M. Kyrcer, D. Pawelec, B. Warząchowska, Katowice 2018, s. 77.

⁵² Por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, Poznań 2017, s. 143–144; E. Sakowicz, *Uniwersytet katolicki. Teksty – Bibliografia – Dokumenty*, Lublin 2012, s. 29–36.

⁵³ Por. m.in.: *Nowa ewangelizacja wyzwaniem dla Kościoła w Polsce*, red. B. Biela, Katowice 2011; *Nowa ewangelizacja w archidiecezji katowickiej*, red. B. Biela, Katowice 2017; B. Biela, *Ruch charyzmatyczny w Kościele*, „Collectanea Theologica” 2 (1990), s. 143–144; tenże, *Pastoralne aspekty Odnowy w Duchu Świętym*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 31 (1998), s. 171–186; tenże, *Koinonia a nowa ewangelizacja*, „Roczniki Teologiczne” 8 (2005), s. 309–327; tenże, *Realizacja ewangelizacji według programu Szkół Nowej Ewangelizacji*, w: *Ewangelizacja odpowiedzią Kościoła w Polsce na wyzwania współczesności*, red. W. Przygoda, E. Robek, Sandomierz 2011, s. 457–488; tenże, *Uwarunkowania i punkt ciężkości nowej ewangelizacji w Polsce*, w: *Nowa ewangelizacja wyzwaniem dla Kościoła w Polsce*, red. B. Biela, Katowice 2011, s. 135–178; tenże, *Szkoły Nowej ewangelizacji w Polsce – zasady i sposoby działania*, w: *Nowa ewangelizacja wyzwaniem dla Kościoła w Polsce*, red. B. Biela, Katowice 2011, s. 449–497; tenże, *Świat gospodarki a wyzwanie nowej ewangelizacji*, w: *Homo oeconomicus w pastoralno-społecznej przestrzeni*, red. I. Celary, G. Polok, Katowice 2013, s. 38–58; tenże, *August Hlond – prekursor nowej ewangelizacji w Polsce*, „Studia Pastoralne” 9 (2013), s. 278–289; tenże, *Skuteczna ewangelizacja na przykładzie życia i działalności św. Eugeniusza de Mazenoda (1782–1861)*, „Studia Pastoralne” 9 (2013), s. 137–161; tenże, *Typy i metody ewangelizacji w świetle współczesnego nauczania Magisterium*

zbawczej w parafii⁵⁴. Nie brakuje także zagadnień związanych z szeroko pojętym

Ecclesiae, „Studia Nauk Teologicznych PAN” 10 (2015), s. 259-280; tenże, *Nabożeństwa dla zdechrystianizowanych i poszukujących*, „Studia Pastoralne” 14 (2018), s. 454-470; I. Celary, *Rezurekcyjny wymiar nowej ewangelizacji i „główne” miejsca jej urzeczywistniania*, Opole 2004; tenże, *Inicjacyjno-katechumenalny kształt nowej ewangelizacji kontynentu europejskiego*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 2 (2004), s. 53-69; tenże, *Problem nowej ewangelizacji kontynentu europejskiego na podstawie najnowszych dokumentów kościelnych*, „Teologia i Człowiek” 6 (2005), s. 181-193; tenże, *Dzieło nowej ewangelizacji w ujęciu papieża Jana Pawła II*, „Studia Pastoralne” 2 (2006), s. 182-192; tenże, *Chrystus jako centrum nowej ewangelizacji*, w: *Akcja Katolicka szkoła wiary i apostołstwa*, red. T. Borutka, P. Moll, Bielsko-Biała–Kraków 2006, s. 129-140; tenże, *Die gegenwärtigen Herausforderungen der neuen Evangelisation*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 27 (2007), s. 321-330; tenże, *Zadania ewangelizacyjne rodziny chrześcijańskiej wobec niektórych wyzwań XXI wieku*, w: *Nowa ewangelizacja wyzwaniem dla Kościoła w Polsce*, red. B. Biela, Katowice 2011, s. 363-400.

⁵⁴ Por. m.in.: B. Biela, *Parafia miejscem urzeczywistniania się komunii Kościoła*, Katowice 2006; tenże, *Pastoralne nawrócenie w teorii i praktyce parafialnej*, Katowice 2014; B. Biela, I. Celary, *Wysłuchani w Ducha. Ku odnowie wspólnoty parafialnej – rodziny Bożej*, Katowice 2019; tenże, *Zadania wiernych świeckich w kształtowaniu posoborowego modelu parafii*, w: *Ewangelizacja w tajemnicy i misji Kościoła. Program duszpasterski na rok 1994/95*, red. E. Szczotok, A. Liskowacka, Katowice 1994, s. 493-499; tenże, *Duszpasterstwo społeczne Kościoła w świetle II Polskiego Synodu Plenarnego*, „Teologia Praktyczna” 3 (2002), s. 243-250; tenże, *Czynić Kościół domem – ku holistycznej wizji urzeczywistniania wspólnoty parafialnej*, w: *Teologia w służbie społeczności górnośląskiej*, red. M. Kubista-Wróbel, Katowice 2003, s. 7-30; tenże, *Odnowa pastoralna parafii w świetle II Polskiego Synodu Plenarnego*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 36,1 (2003), s. 70-87; tenże, *Cura pastoralis w świetle Novo millennio ineunte. Kontekst Roku Eucharystii*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 38,1 (2005), s. 63-80; tenże, *Koinonia a nowa ewangelizacja*, „Roczniki Teologiczne” 8 (2005) 8, s. 309-327; tenże, *Parafia środowiskiem formacji uczniów*, „Teologia Praktyczna” 8 (2007), s. 35-48; tenże, *Odnowa wspólnoty parafialnej w programowaniu duszpasterskim*, „Teologia Praktyczna” 9 (2008), s. 103-109; tenże, *Rola laikatu w działalności pastoralnej Kościoła w świetle posoborowego Magisterium Ecclesiae*, w: *Omnia tempus habent*, red. A. Reginek, G. Strzelczyk, A. Żądło, Katowice 2009, s. 397-416; *Prezbiterat w służbie komunii w świetle posoborowego nauczania Kościoła*, „Studia Pastoralne” 6 (2010), s. 33-45; tenże, *Struktura eklezjalnej wspólnoty we współczesnym nauczaniu Kościoła*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 44,2 (2011), s. 529-546; tenże, *Odnowa parafii w świetle eklezjologii komunii*, w: *Duszpasterstwo w Polsce. 50 lat inspiracji Soboru Watykańskiego II*, red. M. Fijałkowski, Lublin 2015, s. 183-216; tenże, *Urzeczywistnianie się Kościoła w środowisku akademickim na przykładzie ośrodka DA Graniczna w Katowicach*, „Studia Pastoralne” 13 (2017), s. 151-177; tenże, *Spiritualität der Gemeinschaft. Methodische Aspekte ausgehend von Johannes Paul II*, w: *Antropologie und Spiritualität für das 21. Jahrhundert*, „Eichstätter Studien” B. 80, red. S. Kiessig, M. Kühnlein, Regensburg 2019, s. 275-290; tenże, *Współpraca świeckich z hierarchią w parafii w świetle współczesnego nauczania Kościoła*, w: *Dei enim sumus adiutores. Opuscula Adamo Przybecki septuagenario dedicata*, red. M. Polak, Poznań 2019, s. 243-264; tenże, *Odnowa parafii – pastoralne wskazania Jana Pawła II*, „Studia Pastoralne” 15 (2019), s. 73-94; tenże, *Metodologia krzewienia duchowości Komunii w świetle Novo millennio ineunte i listu Jana Pawła II do kapłanów na Wielki Czwartek 2005*, „Studia Pastoralne” 15 (2019), s. 274-288; tenże, *Program odnowy parafii „Nowa Wspólnota” w kontekście watykańskiej instrukcji o parafiach w służbie ewangelizacji (29 VI 2020)*, w: *Homo viator. Człowiek – duszpasterstwo – Kościół. Od pielgrzymki do ekologii*, red. J. Brusilo, Kraków 2022, s. 445-464; tenże, *Parafialne rady duszpasterskie – współodpowiedzialność laikatu za wspólnotę parafialną*, „Teologia i Moralność” 18 (2023) 1, s. 83-101; tenże, *The Role of the Ministry of Lector and Acolyte in the Context of the Instruction for Parishes in the Service of Evangelisation (June 29, 2020) and the Letter Spiritus Domini (January 10, 2021)*, „Verbum Vitae” 2 (2024), s. 285-302; tenże, *Posługi w Kościele w świetle najnowszych dokumentów Magisterium Ecclesiae – aspekt*

duszpasterstwem ukazującym specyfikę Kościoła na Górnym Śląsku⁵⁵. Jako że teologia pastoralna w Polsce wiele zawdzięcza zarówno od strony teoretycznej, jak i praktycznej ks. F. Blachnickiemu, pochodzącemu z Górnego Śląska i związanemu z jego środowiskiem naukowym, na wykładach i ćwiczeniach studenci mają możliwość pogłębionego korzystania z bogatego i ciągle aktualnego dorobku naukowego służi Bożego. Rolę, znaczenie i aktualność myśli pastoralnej kapłana przywołał m.in. II Synod Archidiecezji Katowickiej⁵⁶. Natomiast na osobną uwagę zasługują badania naukowe prowadzone w ramach kierunku: nauki o rodzinie⁵⁷. Wyrazem otwartości na współczesne wyzwania są także tematy podejmowane przez czasopismo Wydziału Teologicznego UŚ: „Studia

pastoralny, w: *Wokół koncepcji wolności religijnej. Księga jubileuszowa dla Profesora Eugeniusza Sakowicza*, red. P. Jabłońska, P. Szuppe, t. 4, Warszawa 2024, s. 45-71.

⁵⁵ Por. na stronie Wydziału Teologicznego UŚ bibliografię B. Bieli i I. Celarego.

⁵⁶ *Duszpasterstwo w Kościele katowickim*; por. *Wysłuchani w Ducha. Uchwały II Synodu Archidiecezji Katowickiej*, Katowice 2016, s. 13-17; B. Biela, *Kościół – wspólnota. Wspólnota jako zasada urzeczywistniania się Kościoła w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego (1921–1987)*, Katowice 1993; tenże, *Zarys koncepcji teologii pastoralnej ks. Franciszka Blachnickiego*, Katowice 2004; tenże, *Ks. Franciszek Blachnicki – uwarunkowania jego poglądów teologiczno-pastoralnych*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 25–26 (1992–1993), s. 205-221; tenże, *Miejsce i rola liturgii w urzeczywistnianiu się Kościoła w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego*, „Ateneum Kapłańskie” 2 (1996), s. 222-238; *Rekolekcje oazowe jako metoda wychowawcza uczestników Ruchu Światło–Życie*, w: *Ksiądz dr Franciszek Blachnicki. Wychowawca młodzieży polskiej*, red. R. Brom, J. Śliwiok, Katowice 2003, s. 36-72; tenże, „Cura pastoralis” w świetle eklezjologii pastoralnej ks. Franciszka Blachnickiego, „Studia Pastoralne” 1 (2005), s. 45-67; tenże, *Koinonia jako zasada formalna teologii pastoralnej w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego*, „Teologia Praktyczna” 6 (2005), s. 41-63; tenże, *Znaki i wymagania czasu dla Ruchu Światło–Życie*, w: *Wierność i aggiornamento. Wokół recepcji Soboru Watykańskiego II*, red. G. Kucza, Katowice 2006, s. 270-286; tenże, *Pastoral theology of father Franciszek Blachnicki – the outline*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 41,2 (2008), s. 297-310; tenże, *Ks. Franciszka Blachnickiego poszukiwania koncepcji teologii pastoralnej*, w: *Ks. Franciszek Blachnicki – katechetyk i pastoralista. W dwudziestą rocznicę śmierci Sługi Bożego*, red. R. Buchta, Katowice 2009, s. 15-36; tenże, *Rola ks. Franciszka Blachnickiego w odnowie życia rodzinnego*, w: *Rodzina w trosce o życie – Kościół w trosce o rodzinę*, red. R. Buchta, Katowice 2010, s. 169-182; tenże, *Ksiądz Franciszek Blachnicki – zdeteterminowany świadek Ewangelii*, w: *Świadectwo w służbie ewangelizacji*, red. W. Przygoda, Lublin 2012, s. 281-311; tenże, *Od eklezjologii pastoralnej do teologii ewangelizacji w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego (1921–1987)*, w: *Współczesne wyzwania teologii pastoralnej*, red. R. Chałupniak, J. Kostorz, Opole 2016, s. 35-50; tenże, *Ksiądz Franciszek Blachnicki – prekursor teologii kerygmatycznej w Polsce*, „Roczniki Teologiczne” 6 (2020), s. 37-54; tenże, *Koncepcja „cura pastoralis” w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego*, „Studia Pastoralne” 17 (2021), s. 57-86; tenże, *Pastoral Conversion According to Franciszek Blachnicki in the Context of the Vatican’s Instruction on Parishes in the Service of Evangelization (29 June 2020)*, „Religions” 762 (2021), s. 1-15; tenże, *Idea żywego Kościoła w świetle instrukcji o parafiach w służbie ewangelizacji (29.06.2020). Aktualność koncepcji pastoralnej służi Bożego ks. Franciszka Blachnickiego (1921–1987)*, w: *In Spiritu Sancto...*, s. 239-258; A. Wodarczyk, *Prorok Żywego Kościoła. Ks. Franciszek Blachnicki (1921–1987) – życie i działalność*, Katowice 2008.

⁵⁷ Por. artykuł M. Wójtowicza: *Badania nad rodziną prowadzone na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w latach 2001–2024*.

Pastoralne”⁵⁸ oraz organizowane sympozja i konferencje⁵⁹. Bogatą problematykę pastoralną można znaleźć również w publikacjach wydawanych w ramach serii *Studia i Materiały Wydziału Teologicznego UŚ*⁶⁰ i *Kościół w Trzecim*

⁵⁸ Redaktorem naczelnym pierwszych 10 numerów „Studiów Pastoralnych” (a także inicjatorem ich powstania) był Andrzej Żądło (sekretarzem do nr 5 Leszek Szewczyk, od nr 6 do 10 Roman Buchta). Od numeru 11 (2015) do numeru 21 (2025) funkcję redaktora naczelnego pełnił Bogdan Biela, zastępcą był R. Buchta, a sekretarzem Bartłomiej Kuźnik. Tematy numerów: *Oblicza manipulacji* – 20 (2024); *Ochrona uczuć religijnych* – 19 (2023); *Synod – synodalność* – 18 (2022); *Franciszek Blachnicki – teolog i duszpasterz* – 17 (2021); *Nowe wyzwania dla Kościoła* – (2020); *Jan Paweł II – teolog i pasterz* – 15 (2019); *Cantabo et psalmum dicam* (Ps 57,9). *Muzyka liturgiczna w życiu Kościoła* – 14 (2018); *Nauczanie religii – młodzież* – 13 (2017); *Muzyka kościelna – przepowiadanie wiary* – 12 (2016); *Małżeństwo – rodzina – duszpasterstwo* – 11 (2015); *Historia – teologia – tradycja* – 10 (2014); *Wiara* – 9 (2013); *Prawda – wolność – wychowanie* – 8 (2012); *Przepowiadanie homiletyczne* – 7 (2011); *Kapłaństwo* – 6 (2010); *Małżeństwo i rodzina* – 5 (2009); *Bierzmowanie* – 4 (2008); *Pokuta i pojednanie* – 3 (2007); *Misja Kościoła w czasach pontyfikatu Jana Pawła II* – 2 (2006); *Teologia pastoralna – praktyczny wymiar teologii* – 1 (2005).

⁵⁹ Organizacja lub współorganizacja konferencji i sympozjów: *Modlitwa – Ewangelizacja – Miłosierdzie. Novo millennio ineunte – impulsy dla parafii* – 25.10.2007; *Współczesne zagrożenia polskiej rodziny w aspekcie pastoralno-społecznym* – 24.04.2008; *Bądźmy uczniami Chrystusa w rodzinie. W 100. rocznicę urodzin biskupa Herberta Bednorza (1908–2008)* – 24.05.2008; *Nieść nadzieję na współczesne areopagi otaczając troską życie. W Roku św. Pawła Apostoła Narodów* – 30.05.2009; *Biskup Arkadiusz Lisiecki (1880–1930) – życie i posługa drugiego biskupa katowickiego* – 14.05.2010; *Rodzina polska na emigracji w duszpastersko-społecznej refleksji* – 12.05.2011; *Nowa ewangelizacja wyzwaniem dla Kościoła w Polsce. Rok przed XIII Zwyczajnym Zgromadzeniem Ogólnym Synodu Biskupów. Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej* – 27.10.2011; *Odpowiedzialność w przestrzeni społeczno-pastoralnej* – 17.05.2012; *Homo oeconomicus w społeczno-pastoralnej przestrzeni* – 9.05.2013; *Etos pracy w społeczno-pastoralnej przestrzeni* – 8.05.2014; *Historia – Teologia – Tradycja. Konferencja poświęcona Księdzu Profesorowi Józefowi Krętoszowi z okazji 65. rocznicy urodzin* – 23.10.2014; *Wykluczenie społeczne jako problem wielowymiarowy* – 7.05.2015; *Wyzwania pastoralne dla duszpasterstwa rodzin w kontekście nowej ewangelizacji* – 20-21.04.2015; *Osoba starsza w perspektywie pastoralno-społecznej* – 5.05.2016; *Media w rodzinie w perspektywie społeczno-pastoralnej* – 11.05.2017; *Polska teologia wyzwolenia wobec wyzwań współczesności. 30 rocznica śmierci Sługi Bożego ks. Franciszka Blachnickiego. 60 rocznica powstania Krucjaty Wstrzemięźliwości* – 27.02.2017; *Parafia jako wspólnota wspólnot* – 14.04.2018; *„Życie oddałem za Kościół” – nawrócenie pastoralne. W 100. rocznicę urodzin ks. Franciszka Blachnickiego* – 12-15.10.2020.

⁶⁰ W ramach serii ukazało się już ponad 100 publikacji. Do numeru 77 (2014) jej redaktorem był A. Malina, od numeru 78 – B. Biela – por. m.in.: J. Morcinek, *Program nowej ewangelizacji Ruchu Dzieci Maryi w świetle encykliki Jana Pawła II Redemptoris missio*, Katowice 2001; *Górny Śląsk na przełomie wieków: nadzieje i niepokoje, świadkowie wiary*, red. J. Górecki, H. Olszar, Katowice–Piekary Śląskie, 2002; J. Górecki, *Pielgrzymowanie Górnoślązaków na Górę świętej Anny w latach 1859–1914. Studium teologiczno-pastoralne*, Katowice 2002; H. Krzysteczko, *W małej grupie religijnej wpływ przynależności do małej grupy religijnej a poczucie uczestnictwa w życiu społecznym. Studium pastoralne*, Katowice 2003; D. Błasiak, *Duszpasterstwo akademickie jako środowisko społeczno-kulturowe: proces stawania się członkiem grupy od „Oni” do „My”*, Katowice 2003; B. Biela, *Parafia miejscem urzeczywistniania się komunii Kościoła. Studium teologiczno-pastoralne*, Katowice 2006; M. Kudelka, *„System parafialnych komórek ewangelizacyjnych” jako nowa propozycja dla duszpasterstwa. Studium pastoralne*, Katowice 2008; Ks. Franciszek Blachnicki – *katechetyk i pastoralista. W dwudziestą rocznicę śmierci Sługi Bożego*, red. R. Buchta, Katowice 2009; H. Krzysteczko, *We wspólnocie parafialnej. Poczucie więzi z parafią i Kościołem powszechnym*, Katowice 2010; D. Bednarski, *Bractwa pobożne, stowarzyszenia i ruchy kościelne*

Tysiącleciu”⁶¹. Wiele materiałów znajdziemy także – zwłaszcza dotyczących aspektów historycznych posługi zbawczej Kościoła – w czasopiśmie „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” oraz w seriach: Biblioteka Teologiczna i Źródła do Dziejów Kościoła Katolickiego na Górnym Śląsku⁶².

Jeśli chodzi o dydaktykę, to w ramach przedmiotu teologia pastoralna ogólna na piątym roku studiów na wykładach i ćwiczeniach poruszane są następujące tematy: wprowadzenie do teologii pastoralnej, historyczny rozwój teologii pastoralnej, teologiczne, eklezjologiczne i antropologiczne podstawy pośrednictwa zbawczego w Kościele, duszpasterstwo zwyczajne i nadzwyczajne, podmiot duszpasterstwa, znaki czasu i ich rozpoznawanie, zarys historyczny duszpasterstwa, działalność pastoralna Kościoła w Polsce, urzeczywistnianie się Kościoła dzisiaj (diecezja, parafia, zrzeszenia religijne, domowy Kościół), teologia ewangelizacji i laikatu, duszpasterstwo rodzin, ruchy odnowy Kościoła⁶³. W ramach teologii pastoralnej szczegółowej skierowanej do kleryków na szóstym roku studiów podejmowane są m.in. zagadnienia związane z parafią (struktury wspólnotowe parafii, wizyta duszpasterska, współczesne propozycje odnowy parafii, plan pastoralny parafii), nową ewangelizacją, posługą charytatywną w Kościele, duszpasterstwem młodych, duszpasterstwem specjalnym i prezbiteriologią pastoralną.

Wykłady i ćwiczenia z szeroko pojętej teologii pastoralnej ogólnej i szczegółowej od 2001 r. prowadzi (najpierw jako adiunkt naukowo-dydaktyczny, później pracownik badawczo-dydaktyczny na stanowisku profesora uczelni) ks. dr hab. Bogdan Biela, prof. UŚ⁶⁴. Wykładane przedmioty kursoryczne to: teologia pa-

w diecezji katowickiej (1945–1989), Katowice, 2011; B. Biela, I. Celary, *Wysłuchani w Ducha. Ku odnowie wspólnoty parafialnej – rodziny Bożej*, Katowice 2019; I. Celary, B. Biela, *Duszpasterstwo rodzin w Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech w latach 2004–2019*, Katowice 2022.

⁶¹ Redaktorem serii był A. Żądło – por. m.in. J.B. Cappellaro, *Ewangelizować: zadanie dla wszystkich czy doświadczenie niektórych*, Kielce 2000; A. Żądło, *Kościół lokalny. Teologia i duszpasterstwo*, Kraków 2001.

⁶² Por. <https://us.edu.pl/instytut/int/publikacjeint/publikacje-zwarte/> [dostęp: 10.03.2025].

⁶³ Od roku akademickiego 2024/2025, w związku z wchodzącym w życie nowym programem studiów teologicznych, teologia pastoralna fundamentalna jest wykładana na trzecim roku studiów, teologia pastoralna ogólna na piątym, a szczegółowa na szóstym.

⁶⁴ Jest autorem 10 książek (pięciu monografii, współautorem dwóch, redaktorem trzech), ponad 200 artykułów naukowych i popularnonaukowych, ponad 100 recenzji, haseł, biogramów oraz sprawozdań. Pracując na Wydziale Teologicznym UŚ, wypromował 27 magistrów oraz 32 licencjatów na kierunkach: teologia i nauki o rodzinie. Od 2005 r. był redaktorem tematycznym „Studiów Pastoralnych”, a od 2015 r. redaktorem naczelnym. Od 2014 r. redaguje serię *Studia i Materiały Wydziału Teologicznego UŚ*. W ramach działalności pozauniwersyteckiej jest autorem kilkunastu recenzji doktorskich oraz tyłuż wystąpień na różnego rodzaju konferencjach i sympozjach naukowych w Polsce i za granicą. Jest członkiem rad naukowych i recenzentem wielu czasopism teologicznych w Polsce, wieloletnim wiceprezesem, a obecnie członkiem zarządu Polskiego Stowarzyszenia Pastoralistów oraz Stowarzyszenia Teologów Pastoralnych Europy Środkowej i Wschodniej – *PosT-Netzwerk der mittel- und osteuropäischen Pastoraltheologinnen und Pastoraltheologen* (c/o Institut für Praktische Theologie Katholisch-Theologische Fakultät in Wien). Odbył stypendium naukowe w Paryżu (1.11–30.11.2007), a także miał wykłady dla studentów na Katolickim Uniwersytecie w Ružomberoku w 2013 r. oraz w 2014 i 2015 w Gdańskim Archidiecezjalnym

storalna ogólna, teologia pastoralna szczegółowa, teologia pastoralna fundamentalna, teologia laikatu, katechetyka fundamentalna i dydaktyka katechezy, metodologia pracy naukowej, metodologia teologii praktycznej, wprowadzenie w chrześcijaństwo, liturgia i czas, rok liturgiczny, liturgia sakramentów, Liturgia godzin, liturgika pastoralna – sakramenty i sakramentalia, niesakramentalne akty kultu Bożego, Kościół wobec małżeństwa i rodziny, teologia małżeństwa i rodziny, małżeństwa mieszane⁶⁵. Prowadził również seminarium doktoranckie z teologii pastoralnej, seminarium magisterskie z teologii pastoralnej i ewangelizacji, seminarium magisterskie i dyplomowe na kierunku: nauki o rodzinie.

Zajęcia z teologii pastoralnej są prowadzone również przez ks. prof. dr. hab. Ireneusza Celarego⁶⁶. Są to wykłady kursoryczne związane z teologią pastoralną: teologia pastoralna ogólna, Kościół wobec małżeństwa i rodziny, liturgika pastoralna – sakramenty i sakramentalia⁶⁷. Teolog prowadził również seminarium dok-

Kolegium Teologicznym w Gdyni. W 2012 r. został mianowany członkiem Zespołu Teologicznego II Synodu Archidiecezji Katowickiej.

⁶⁵ Tematy monografów: ojcostwo wobec wyzwań współczesności, realizacja ewangelizacji w Polsce w kontekście działalności Szkół Nowej Ewangelizacji, Nowa ewangelizacja w parafii – misyjnej wspólnoty wspólnot, 50. lat soborowej inspiracji w polskim duszpasterstwie, budowanie szczęśliwego małżeństwa w kontekście ideologii *gender*, wpływ ideologii *gender* na relacje w rodzinie, świat mediów, wybrane metody i techniki manipulacji medialnej, cele i metody manipulowania ludźmi przez media, kształtowanie postawy selektywnego odbioru mediów, odnowa parafii w świetle eklezjologii komunii, jak ustrzec się zdrady małżeńskiej i rozvodu, mass media w duszpasterstwie, rodzina jako liberalny projekt, ideologia *gender* a prawda o rodzinie, walka z cywilizacją chrześcijańską w Polsce, czas PRL i III RP, elementy terapii miłości małżeńskiej, teologia wyzwolenia w ujęciu F. Blachnickiego, konflikty w małżeństwie – komunikacja między małżonkami, nowa ewangelizacja wyzwaniem dla Kościoła w Polsce, ideologia *gender* a prawda o człowieku, rodzina a ideologia *gender*, elementy terapii lęku i depresji, perspektywa psychologii pastoralnej, budowanie relacji małżeńsko-rodzinnych w kontekście współczesnych wyzwań, słowo Boże w życiu Kościoła. Seminarium doktoranckie prowadził z teologii pastoralnej, seminarium magisterskie z teologii pastoralnej i ewangelizacji, a seminarium dyplomowe z nauk o rodzinie.

⁶⁶ Por. biogram w artykule I. Celarego: *Liturgika na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*.

⁶⁷ Monografie związane z teologią pastoralną dotyczyły takich zagadnień jak: rodzina polska na emigracji: wartości – zagrożenia – wyzwania, rodzina chrześcijańska wobec współczesnych problemów wychowawczych, współczesna rodzina polska wobec wyzwań ponowoczesności, małżeństwo i rodzina w świetle odnowionej liturgii sakramentu małżeństwa, człowiek drogą Kościoła w pastoralno-duszpasterskiej refleksji po Soborze Watykańskim II, rodzina polska w kontekście nowych uwarunkowań społeczno-kulturowych po 1989 r., zadania duszpasterstwa rodzin w Polsce po 1989 r., rodzina polska w konfrontacji z emigracją zarobkową, duszpasterstwo związków niesakramentalnych w Polsce, perspektywy i nowe wyzwania dla duszpasterstwa rodzin w XXI w., zjawisko przemocy w rodzinie w perspektywie społeczno-pedagogicznej, zadania stojące przed duszpasterstwem młodzieży w Polsce w perspektywie nowej ewangelizacji, seniorzy w społeczeństwie XXI w., znaczenie i wartość sakramentu małżeństwa w teologiczno-pastoralnej refleksji, wychowanie dziecka w rodzinie do korzystania ze środków społecznego przekazu, liturgika pastoralna, sakramenty i sakramentalia, wybrane zagadnienia z eklezjologii praktycznej, erwachsenen-katechumenat nach dem Zweiten Vatikanischen Konzil, rodzina polska w obliczu współczesnych wyzwań społeczno-kulturowych, troska o migrantów i ich rodziny w nauczaniu papieża Franciszka, das katholische Profil caritativer Dienste und Einrichtungen in der pluralen Gesellschaft, misja duszpasterska Kościoła w postmodernistycznym świecie, środki społecznego przekazu

toranckie z teologii pastoralnej, seminarium magisterskie z teologii pastoralnej i liturgiki, seminarium dyplomowe na kierunku: nauki o rodzinie. Zajęcia z teologii pastoralnej szczegółowej dla diakonów, po uzyskaniu stopni naukowych, w zależności od potrzeb, były prowadzone również przez ks. dr. Jana Morcinka⁶⁸ i ks. bp. dr. Adama Wodarczyka⁶⁹. W jakimś stopniu zagadnienia z teologii pasto-

w duszpasterskiej misji Kościoła, wspólnota rodzinna w warunkach migracji zagranicznej, das katholische Profil caritativer Dienste und Einrichtungen in der pluralen Gesellschaft, formacja liturgiczna we wspólnocie Kościoła, tożsamość i posłannictwo rodziny polskiej na początku XXI w., zusammenarbeit der Priester, Diakone und Laien im liturgischen Bereich, Katechese in der veränderten Zeit – Perspektiven für den Weg der Kirche heute, sakramentalność małżeństwa w obliczu wyzwań współczesnego świata, musik im katholischen Kirchenraum außerhalb der Liturgie, religijny i społeczno-kulturowy obraz polskojęzycznego duszpasterstwa rodzin w Niemczech po 1989 r., duszpasterstwo związków niesakramentalnych w Polsce.

⁶⁸ Urodził się 31.08.1951 r. w Gostyni Śląskiej. Po ukończeniu Liceum Ogólnokształcącego w 1969 r. wstąpił do Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. W trakcie studiów seminaryjnych w roku akademickim 1972/1973 podjął studia licencjackie na Papieskim Wydziale Teologicznym w Krakowie. W 1976 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk Herberta Bednorza. Po święceniach został skierowany do pracy duszpasterskiej jako wikariusz do parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Mysłowicach. W 1978 r. biskup katowicki zlecił mu zorganizowanie grup odnowy pobożności maryjnej w diecezji katowickiej (późniejszy Ruch Dzieci Maryi). W 1979 r. został mianowany misjonarzem diecezjalnym. W latach 1981–1982 pozostawał na urzędzie wikariusza ekonoma w parafii św. Wawrzyńca w Orzeszu. W 1982 r. został mianowany zastępcą dyrektora Wydziału Duszpasterskiego Kurii Diecezjalnej w Katowicach. Pracę tę zakończył w 1993 r., gdy otrzymał dekret proboszczowski i objął parafię sanktuaryjną w Bogucicach. Przez dwie kadencje pełnił funkcję dziekana dekanatu Katowice-Bogucice. W 1995 r. otrzymał godność kanonika honorowego, a w 1999 r. – kapelana Jego Świątobliwości. W 2001 r. uzyskał doktorat na podstawie dysertacji: *Program nowej ewangelizacji Ruchu Dzieci Maryi w świetle encykliki Jana Pawła II Redemptoris missio*, napisanej pod kierunkiem Jana Górskiego na Wydziale Teologicznym PAT w Krakowie. Był wykładowcą teologii pastoralnej na Wydziale Teologicznym UŚ (wykłady zlecone). Członek Komisji ds. Dziedzictwa Kościoła Katowickiego II Synodu Archidiecezji Katowickiej. W 2018 r. przeszedł na emeryturę – por. www.silesia.edu.pl/index.php?title=Morcinek_Jan [dostęp: 10.03.2025].

⁶⁹ Biskup pomocniczy i wikariusz generalny archidiecezji katowickiej. Urodził się 3.01.1968 r. w Tarnowskich Górach w rodzinie Henryka Wodarczyka i Łucji z domu Cichy. Ochrzczony został 14.01.1968 r. w parafii św. Jana Chrzyciela i św. Kamila w Tarnowskich Górach. Od lat młodzieńczych należy do Ruchu Światło-Życie; przeszedł całą formację: był animatorem i moderatorem wspólnot parafialnych, wielu oaz rekolekcyjnych na różnym stopniu formacji w kraju i za granicą, a także moderatorem diakonii Ruchu na szczeblu diecezjalnym. Po zdaniu w 1989 r. egzaminu dojrzałości w Technikum Mechaniczno-Elektrycznym w Tarnowskich Górach rozpoczął studia w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Katowicach. Uzyskał tytuł magistra teologii na Papieskim Wydziale Teologicznym w Krakowie. Napisał pracę naukową z historii Kościoła: *Ksiądz Franciszek Blachnicki – życie i działalność w latach 1921–1961*. Święcenia prezbiteratu przyjął z rąk Damiana Zimonia 14.05.1994 r. w katedrze pw. Chrystusa Króla w Katowicach. W latach 1994–1998 pełnił posługę wikariusza parafialnego w parafii św. Jadwigi Śląskiej w Chorzowie. W tym czasie odbył zaoczne studia licencjackie z liturgiki i teologii pastoralnej w Instytucie Formacji Pastoralno-Liturgicznej KUL (licencjat z liturgiki – 1998), a następnie stacjonarne studia doktoranckie z liturgiki i teologii pastoralnej w Instytucie Teologii Pastoralnej KUL (licencjat z teologii pastoralnej – 2000). W latach 2000–2001 studiował w Studium Kanonizacyjnym w Kongregacji ds. Kanonizacyjnych w Rzymie i uzyskał licencję Kongregacji. W 2007 r. otrzymał stopień doktora nauk teologicznych w zakresie teologii pastoralnej na Wydziale Teologicznym UŚ na podstawie pracy: *Ksiądz Franciszek Blachnicki (1921–1987) – życie i działalność*. Podczas studiów

ralnej, zwłaszcza w kontekście historycznym, były podejmowane również w ramach wykładów i seminariów naukowych prowadzonych przez ks. prof. dr. hab. Józefa Krętosza (wieloletniego kierownika Zakładu Teologii Pastoralnej i Historii Duszpasterstwa)⁷⁰, ks. prof. dr. hab. Jana Góreckiego (seminarium doktoranckie

specjalistycznych z teologii uczestniczył w posłudze duszpasterskiej w parafiach: św. Jana Nepomucena w Bytomiu-Łagiewnikach oraz św. Józefa w Chorzowie. Od 2001 r. pełni funkcję postulatora procesu beatyfikacyjnego sługi Bożego F. Blachnickiego. Z nominacji Konferencji Episkopatu Polski był w latach 2007–2015 moderatorem generalnym Ruchu Światło–Życie, od 2007 r. audytorem Rady ds. Młodzieży KEP, a w latach 2008–2012 członkiem Rady Programowej Ogólnopolskiej Rady Ruchów Katolickich. W dniu 13.12.2014 r. Ojciec Święty Franciszek mianował go biskupem pomocniczym katowickim ze stolicą tytularną w Pomezanii. Świecenia biskupie przyjął 6.01.2015 r. w katedrze pw. Chrystusa Króla w Katowicach. Na dewizę biskupią wybrał słowa *Lux-Vita* (Światło–Życie) W archidiecezji pełni urząd wikariusza generalnego. Metropolita katowicki powierzył mu w szczególności troskę o instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego, a także czuwanie nad właściwym rozwojem i działalnością ruchów i stowarzyszeń katolickich. W ramach KEP jest członkiem Rady ds. Kultury i Ochrony Dziedzictwa Kulturowego, Zespołu ds. Nowej Ewangelizacji oraz Krajowej Rady Misyjnej – por. [www. archidiecezjakatowicka. pl/biskupi/bp-adam-wodarczyk](http://www.archidiecezjakatowicka.pl/biskupi/bp-adam-wodarczyk) [dostęp: 10.03.2025].

⁷⁰ Józef Ignacy Krętosz urodził się w 21.02.1949 r. w Bronowie na Śląsku Cieszyńskim. Maturę zdał w 1967 r. i wstąpił do Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. Ówczesny biskup katowicki H. Bednorz udzielił mu święceń kapłańskich 11.04.1974 r. w katowickiej katedrze pw. Chrystusa Króla. Po dwóch latach pracy duszpasterskiej i uzyskaniu magisterium z teologii na Papieskim Wydziale Teologicznym w Krakowie (12.05.1976) został skierowany przez biskupa na studia specjalistyczne w Instytucie Historii Kościoła KUL. Zwieńczyła je obrona doktoratu 8.05.1981 r. na podstawie dysertacji: *Organizacja Lwowskiej Archidiecezji obrządku łacińskiego od XVI wieku do 1772 roku*, napisanej na seminarium naukowym u Bolesława Kumora. Po powrocie do diecezji katowickiej pracował duszpastersko w parafii w Katowicach-Piotrowicach (1981–1983). Równocześnie został powołany na stanowisko wykładowcy historii Kościoła w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym, afiliowanym do Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Trzeba zaznaczyć, że w 1980 r. siedziba śląskiego seminarium została przeniesiona do Katowic. Był także zaangażowany, do 2000 r., w prowadzenie wykładów w zamiejscowym Studium Teologicznym KUL w Katowicach. W dniu 31.12.1982 r. został kierownikiem najpierw Punktu Konsultacyjnego Studiów Zaocznych ATK, a następnie Podyplomowych Studiów Teologii Pastoralnej w Katowicach, afiliowanych do Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Prowadzone przez placówkę studia zaoczne miały na celu przygotowanie kadry naukowców i formację naukową (zwłaszcza z zakresu teologii pastoralnej) młodych kapłanów pracujących już w parafach. Niemalą zasługą J.I. Krętosza jest opracowanie i wdrożenie w 1986 r. statutu Studium Pastoralnego oraz dążenie do umożliwienia księżom katowickim uzyskania magisterium z teologii i licencjatu z teologii pastoralnej. Zarówno w zajęcia w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym, jak i w prowadzenie Studium Pastoralnego angażował się do 2001 r., czyli do momentu utworzenia na Uniwersytecie Śląskim Wydziału Teologicznego. 1.10.2001 r. został pracownikiem nowo powstałego Wydziału. Wówczas, prowadzone też przez niego, Podyplomowe Studium Teologii Pastoralnej zostało włączone w ramowy program studiów uniwersyteckich. Zresztą już wcześniej uczestniczył w pracach organizacyjnych przy tworzeniu Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie Śląskim: pełnił funkcję dyrektora Instytutu Teologicznego w Katowicach (1998–2001); był też członkiem Rady Naukowej Instytutu (1998–2001) i sekretarzem Komisji ds. Przygotowania Powołania Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie Śląskim (1998–2002). Zredagował numer pierwszy rocznika „Informator Wydziału Teologicznego” na rok akademicki 2001/2002. Owocem pracy naukowej J.I. Krętosza było uzyskanie w 1997 r. stopnia doktora habilitowanego na Wydziale Teologicznym KUL na podstawie dorobku naukowego i monografii: *Archidiecezja Lwowska obrządku łacińskiego w okresie józenuizmu (1772–1815)*. W latach 2001–2006 był profesorem nadzwyczajnym na Wydziale Teologicznym

i magisterskie z historii duszpasterstwa)⁷¹, ks. prof. dr. hab. Jerzego Myszora, oraz ks. prof. dr. hab. Henryka Olszara. Istotną rolę w formacji studentów teologii odgrywają praktyki pastoralne, podczas których klerycy m.in. uczestniczą w różnorodnych formach rekolekcji organizowanych w archidiecezji katowickiej oraz w wyjazdach do krajów, w których posługują ślascy misjonarze.

Ważne miejsce w formacji pastoralnej w archidiecezji zajmuje, jako kontynuacja katowickiego Studium Pastoralnego, dwuletnie Podyplomowe Studia Teologii Pastoralnej, których kierownikiem został ks. prof. dr. hab. J.I. Krętosz⁷². Utworzono je na Wydziale Teologicznym UŚ zarządzeniem rektora (nr 36) z 22 czerwca 2001 r. Uczestnikami studiów mogą być księża posiadający wykształcenie wyższe magisterskie z teologii oraz osoby świeckie i zakonne, które ukończyły dowolne studia magisterskie. Program i organizacja studiów doktoranckich z teologii odpowiada wymaganiom prawa państwowego (*Prawo o szkolnictwie*

UŚ. W maju 2006 r. Prezydent RP Lech Kaczyński nadał mu tytuł profesora nauk humanistycznych. Otrzymał wówczas stałą nominację na profesora nadzwyczajnego w Zakładzie Teologii Pastoralnej i Dziejów Duszpasterstwa, którym kierował od 1.06.2003 r. Prowadząc przez długie lata seminaria naukowe, był opiekunem wielu studentów i doktorantów. Pod jego kierunkiem zostały opracowane i obronione: dwie prace doktorskie, 107 prac magisterskich i 23 licencjaty kanoniczne. Dorobek naukowy J.I. Krętosza obejmuje: 11 samodzielnych druków zwartych, 46 artykułów, wiele źródłowych biogramów, 10 haseł encyklopedycznych, a także 24 recenzje. Doceniając jego wkład w naukę na Wydziale Teologicznym UŚ, w 2014 r. przygotowano i wręczono mu księgę jubileuszową z okazji 65. rocznicy urodzin (*Historia – Teologia – Tradycja. Księga Jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Józefowi Krętoszowi w 65. rocznicę urodzin*, red. A. Żądło, „Studia Pastoralne” 10 (2014)). Zmarł 30.07.2018 r. w Domu Księży Emerytów im. św. Józefa w Katowicach – por. D. Bednarski, *Zakorzeniony w kulturze śląska i zafascynowany dziejami Kościoła na kresach wschodnich. Życie i działalność naukowa ks. prof. Józefa Krętosza (1949–2018)*, www.researchgate.net/publication/336014147_Zakorzeniony_w_kulturze_Slaska_i_zafascynowany_dziejami_Kosciola_na_Kresach_Wschodnich_Zycie_i_dzialalnosc_naukowa_ks_prof_Jozefa_Kretosza_1949-2018 [dostęp: 14.03.2025].

⁷¹ Był zatrudniony na Wydziale Teologicznym UŚ od 1.10.2001 do 23.12.2013. Urodził się 17.07.1944 r. w Piekarach-Szarleju. W 1962 r. ukończył szkołę średnią i wstąpił do Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. Świecenia kapłańskie przyjął 2.06.1968 r., następnie pracował w parafiach: św. Wojciecha w Mikołowie (do 1971), św. Jadwigi Śląskiej w Szopienicach (do 1974), św. Jana Chrzciciela w Tychach (do 1977), św. św. Apostołów Filipa i Jakuba w Żorach (do 1981), św. Marii Magdaleny w Cieszynie (w 1981) i św. Jerzego w Dębieńsku (do 1983). W latach 1983–2001 był proboszczem parafii św. Pawła Apostoła w Nowym Bytomiu. W trakcie pracy duszpasterskiej kontynuował przewód doktorski, który sfinalizował w 1992 r. obroną pracy: *Pielgrzymki na Górnym Śląsku w latach 1869–1914 na podstawie „Katolika”* i uzyskał doktorat z nauk teologicznych (w zakresie historii Kościoła). W 2001 r. został skierowany do pracy naukowej na Wydziale Teologicznym UŚ. W 2003 r. uzyskał habilitację na podstawie dorobku naukowego oraz pracy: *Pielgrzymowanie Górnoślązaków na Górę Świętej Anny w latach 1859–1914. Studium teologiczno-pastoralne*. Tytuł naukowy profesora nauk teologicznych otrzymał 5.07.2012 r. Był autorem m.in. 24 wydawnictw zwartych, w tym monografii poświęconych pielgrzymowaniu mieszkańców Górnego Śląska do sanktuariów na Górze Św. Anny, w Piekarach Śląskich, Kalwarii Zebrzydowskiej, Bardzie i Wambierzycach. Wypromował dwóch doktorów z zakresu teologii pastoralnej: Marcina Niesporka i Stanisława Durczoka. Zmarł 3.05.2017 r. w Bielszowicach. Został pochowany w Piekarach Śląskich – por. www.silesia.edu.pl/index.php/Gorecki_Jan [dostęp: 14.03.2025].

⁷² Od 2011 r. funkcję kierownika Podyplomowych Studiów Teologii Pastoralnej pełni Andrzej Pastwa.

wyższym), jak i kościelnego (Konstytucji apostolskiej *Sapientia Christiana*). Zgodnie z programem kształcenie (w obszarze nauk humanistycznych: nauki teologiczne) ukierunkowane jest na pogłębienie wiedzy oraz nabywanie umiejętności i kompetencji społecznych w szerokim zakresie przedmiotowym w kontekście aktualnych wyzwań duszpasterskich związanych z przemianami społecznymi. Absolwenci posiadający dyplom magisterski z teologii, którzy przedłożyli pracę licencjacką i uzyskali pozytywny wynik z egzaminu licencjackiego, otrzymują tytuł licencjata kanonicznego z teologii pastoralnej, uprawniający do podjęcia studiów doktoranckich z teologii⁷³.

Zadaniem teologii pastoralnej jest naukowe ukształtowanie samoświadomości aktualnie działającego Kościoła. Nie można bowiem konstruować norm i praktycznych dyrektyw działalności eklezjalnej bez uprzedniej naukowej refleksji nad rzeczywistością i podstawami jej oceny. Żadna nauka praktyczna nie może być tylko systemem⁷⁴. Bez naukowej refleksji Kościoła nad swoją istotą na bazie teraźniejszej sytuacji jego działalność nie byłaby skuteczna i przystosowana do aktualnych warunków. Przez wypracowanie zasad, dyrektyw i programów pastoralnych teologia pastoralna przyczynia się do wytyczania dróg urzeczywistniania się Kościoła dziś i w przyszłości. W jej ramach zbiegają się różne refleksje, analizy i propozycje, które pochodzą od hierarchii kościelnej, teologicznych ośrodków badawczych, instytucji duszpasterskich i poszczególnych pastoralistów, i które systematyzuje się, koordynuje oraz w miarę obiektywnie przedstawia. Jej zadaniem jest także kształtowanie duszpasterzy i apostołów świeckich oraz przygotowanie ich do pracy w Kościele. Chodzi tutaj o formację teologicznopastoralnego sposobu myślenia, o umiejętność oceniania i rozwiązywania konkretnych

⁷³ Zajęcia trwają cztery semestry, odbywają się zaocznie i są odpłatne; mają miejsce w czwartki w godz. 10.00–16.30. W sumie 360 godzin zajęć to 322 godz. wykładów oraz 14 godz. ćwiczeń i 24 godz. seminarium. Seminarium naukowe obejmuje wszystkie podstawowe dyscypliny teologiczne. Zdecydowaną większość studentów stanowią kapłani archidiecezji katowickiej (drugi i trzeci rok kapłaństwa). Tematy wykładów (PSTP) to: teologiczne podstawy głoszenia zbawienia w Chrystusie, współczesna kultura medialna jako kontekst ewangelizacji, dydaktyka katechezy, sakrament pokuty i pojednania fundamentalną ewangelizacją, wokół projektu katolickich Szkół Ewangelizacji św. Andrzeja, socjo-psychopedagogiczne uwarunkowania portretu współczesnej młodzieży – wyzwania katechetyczne, uwarunkowania skuteczności dialogu ze współczesną młodzieżą w kontekście procesu jej katechizowania, współuczestnictwo kościelne, wolność a prawo – stowarzyszenia wiernych, fundacje kościelnych osób prawnych, dynamizm życia duchowego odpowiedzią na wyzwania nowej ewangelizacji, aktualność myśli i dzieła sługi Bożego Franciszka Blachnickiego, duchowość współczesnych ruchów Kościoła, słowo Boże Starego Testamentu źródłem ewangelizacji, słowo Boże Nowego Testamentu źródłem ewangelizacji, kultura i religijność w procesie przemian, rodzina i jej współczesne przemiany, koncepcja nauczania religii katolickiej w polskiej szkole, cele i zadania katechezy współczesnej młodzieży, odnowa parafii w świetle eklezjologii komunii, perspektywy i nowe wyzwania dla duszpasterstwa rodzin w XXI w., psychologiczne aspekty dorastania do miłości małżeńskiej i rodzicielskiej, psychospołeczne zagrożenia współczesnej rodziny, ewangelizacja oraz zadania moralne w obliczu ludzkiej śmierci, Kościół prześladowany i zapomniany – współczesne problemy ewangelizacji, mistagogiczny wymiar katechezy, elementy psychopatologii pomocne w posłudze prezbitera, ewangelizacja w służbie liturgii.

⁷⁴ Por. J. Majka, *Metodologia nauk teologicznych*, Wrocław 1981, s. 207.

problemów i sytuacji duszpasterskich w świetle teologicznych zasad (por. PDV 57). Dobrym przykładem w tym kontekście mogą być programy duszpasterskie dla Kościoła w Polsce, przygotowywane przez wiele lat w Katowicach, uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej (1972–1975) i II Synodu Archidiecezji Katowickiej (2012–2016), gdzie w poszczególnych dokumentach w pełni korzystano z dorobku teologii praktycznej, a także organizowane sympozja piekarskie podejmujące aktualną problematykę społeczną i pastoralną na Górnym Śląsku, działalność i praktyczne inspiracje płynące z Wydziału Duszpasterskiego, Katechetycznego i Duszpasterstwa Rodzin Kurii Archidiecezjalnej w Katowicach. Na osobną uwagę z pewnością zasługiwałoby także ukazanie posoborowego modelu duszpasterstwa realizowanego zgodnie z postulatami współczesnej teologii pastoralnej w wielu parafiach czy ruchach odnowy i wspólnotach Kościoła archidiecezji katowickiej.

BIBLIOGRAFIA

- Adaszyńska-Błacha A., Mazur D., *Ks. Franciszek Blachnicki. Biografia i wspomnienia*, Kraków 2016.
- Bednarski D., *Zakorzeniony w kulturze śląska i zafascynowany dziejami Kościoła na kresach wschodnich. Życie i działalność naukowa ks. prof. Józefa Krętosza (1949–2018)*, www.researchgate.net/publication/336014147_Zakorzeniony_w_kulturze_Slaska_i_zafascynowany_dziejami_Kosciola_na_Kresach_Wschodnich_Zycie_i_dzialalnosc_naukowa_ks_prof_Jozefa_Kretosza_1949-2018 [dostęp: 10.03.2025].
- Bielą B., *Kościół–wspólnota. Wspólnota jako zasada urzeczywistniania się Kościoła w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego (1921–1987)*, Katowice 1993.
- Bielą B., *Duszpasterstwo chorych i służby zdrowia w służbie człowiekowi. Kontekst diecezjalny*, w: *Modlitwa – Praca – Służba chorym. W 20 lat po pobycie Ojca Świętego Jana Pawła II w Katowicach*, red. A. Bartoszek, Katowice–Piekary Śląskie 2003, s. 225–251.
- Bielą B., *Zarys koncepcji teologii pastoralnej ks. Franciszka Blachnickiego*, Katowice 2004.
- Bielą B., *Blachnicki Franciszek*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, Lublin 2006, s. 112–114.
- Bielą B., *Rak Romuald*, w: *Słownik polskich teologów katolickich 1994–2003*, red. J. Mandziuk, Warszawa 2006, s. 542–548.
- Bielą B., *Idea żywego Kościoła w świetle instrukcji o parafiach w służbie ewangelizacji (29.06.2020). Aktualność koncepcji pastoralnej służby Bożego ks. Franciszka Blachnickiego (1921–1987)*, w: *In Spiritu Sancto. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Arcybiskupowi dr. Wiktorowi Skworcowi, Wielkiemu Kanclerzowi*

- Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w latach 2011–2023*, red. W. Surmiak, Katowice 2024, s. 239-258.
- Czakański T., *Działalność naukowa Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w latach 1980-1995*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 27–28 (1994), s. 256-260.
- Czakański T., *Początki i rozwój formacji pastoralnej alumnów diecezji katowickiej*, w: *Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne 1924–2004*, red. J. Kupny, Katowice 2004, s. 261-282.
- Dziekoński S., *Katechetyka jako nauka i sztuka komunikacji wiary*, w: *Teologia pastoralna nauką w służbie nowej ewangelizacji*, red. C. Krakowiak, W. Przygoda, A. Kiciński, M. Wyrostkiewicz, Lublin 2012, s. 39-61.
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska, Pastores dabo vobis* (1992).
- Kamiński R., *Teologia pastoralna*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, Lublin 2006, s. 838-847.
- Kamiński R., *Rak Romuald*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, Lublin 2006, s. 717-718.
- Kiedos J., *Organizacja studiów w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym po II wojnie światowej*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 22 (1989), s. 134-155.
- Klawek A., *Zarys dziejów teologii katolickiej w Polsce*, Kraków 1948.
- Kołodziej B., *Biblioteki katedralne w służbie teologii akademickiej*, w: *Kolekcje w zbiorach bibliotek Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*, red. M. Kyler, D. Pawelec, B. Warząchowska, Katowice 2018, s. 63-77.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (2017).
- Krakowiak C., *Z dziejów Instytutu Teologii Pastoralnej*, w: *Teologia pastoralna nauką w służbie nowej ewangelizacji*, red. C. Krakowiak, W. Przygoda, A. Kiciński, M. Wyrostkiewicz, Lublin 2012, s. 10-13.
- Ks. Franciszek Blachnicki. *Bibliografia*, oprac. G. Wilczyńska, Krościenko 2002.
- Majka J., *Metodologia nauk teologicznych*, Wrocław 1981.
- Maśliński Stanisław, w: *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, red. M. Pater, Katowice 1996, s. 263.
- Marczewski M., *Posługa zbawcza Kościoła w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego*, Lublin 2000.
- Marczewski M., *Teolog soborowej odnowy liturgii. Sługa Boży ks. Franciszek Blachnicki (1921–1987)*, „Liturgia Sacra” 19 (2013), s. 407-421.
- Marek A., *Model życia kapłańskiego w świetle nauczania biskupów i kapłanów diecezji katowickiej w Drugiej Rzeczypospolitej*, Katowice 2000.
- Myszor J., *Historia diecezji katowickiej*, Katowice 1999.
- Nasiorowski S., *List pasterski kard. Bernarda Maciejowskiego*, Lublin 1992.
- Olszar H., *Duchowieństwo katolickie diecezji śląskiej(katowickiej) w Drugiej Rzeczypospolitej*, Katowice 2000.

- Pawliczek J., *Ksiądz Prof. Dr hab. Romuald Rak, protonotariusz apostolski*, „Wiadomości Archidiecezjalne” (2003) 9, s. 536-543.
- Piech S., *Katedra teologii pastoralnej w Uniwersytecie Jagiellońskim*, „Analecta Cracoviensa” 27 (1995), s. 551-563.
- Piwowski W., *Zarys dziejów sekcji teologii pastoralnej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (1958–1968)*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 3 (1968), s. 23-39.
- Przygoda W., *Teologia pastoralna w Polsce*, w: *Teologia pastoralna*, t. 1, red. R. Kamiński, Lublin 2000, s. 100-116.
- Rechowicz M., *Polska myśl teologiczna w średniowieczu*, w: *Księga tysiąclecia katolicyzmu w Polsce*, t. 1, red. P. Kałwa, M. Rechowicz i in., Lublin 1969, s. 219-253.
- Sakowicz E., *Uniwersytet katolicki. Teksty – Bibliografia – Dokumenty*, Lublin 2012.
- Sobeczko H., *Schenk Waclaw*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, Lublin 2006, s. 772-773.
- Sokołowski P., *Wstęp*, w: *Wolny człowiek w totalitarnych systemach. Ksiądz Franciszek Blachnicki. Naukowiec – wizjoner – praktyk*, red. P. Sokołowski, Warszawa–Lublin 2025, s. 14-21.
- Szafranski A.L., *Zarys dziejów teologii pastoralnej ogólnej (hodegetyki)*, w: *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, t. 3, cz. 2: *Wiek XIX i XX*, red. M. Rechowicz, Lublin 1977, s. 16-37.
- Wodarczyk A., *Prorok żywego Kościoła. Ks. Franciszek Blachnicki (1921–1987) – życie i działalność*, Katowice 2008.
- Wodarczyk A., *Ruch Światło–Życie jako ruch posoborowej odnowy pastoralnej*, w: *Teologia pastoralna nauką w służbie nowej ewangelizacji*, red. C. Krakowiak, W. Przygoda, A. Kiciński, M. Wyrostkiewicz, Lublin 2012, s. 145-151.
- Wysłuchani w Ducha. Uchwały II Synodu Archidiecezji Katowickiej*, Katowice 2016.
- Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w latach 2000–2005*, oprac. L. Szewczyk, Katowice 2005.